

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

JANA PÝCHOVÁ

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Ústav historických věd

**Soudnictví a právo v královském městě Kolíně mezi lety
1600–1665**

Jana Pýchová

Bakalářská práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jana Pýchová**
Osobní číslo: **H18056**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Téma práce: **Soudnictví a právo v královském městě Kolíně mezi lety 1600-1665**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Práce se bude zaměřovat na problematiku soudnictví a práva, především na jeho uplatnění v městském prostředí. Teorie využívaného práva v době mezi lety 1600-1665 bude doplněna šedesáti soudními případy z královského města Kolína. Cílem práce bude být komparace soudní a právní teorie s konkrétní praxí středně významného královského komorního města, tedy jakými cestami a pomocí jakých precedentů bylo právo aplikováno. Pozornost bude rovněž věnována typologické analýze soudních případů sledovaného období, jež umožní strukturovaně postihnout frekvenci jednotlivých typů deliktů a případné srovnání (na základě studia literatury) s trestněprávní situací v jiných městech té doby. Práce bude vycházet ze studia právní a soudní literatury vztahující se k danému období a dále ze zachovaných soudních spisů města Kolína. Z práce poté bude možné vyvodit soudní postupy, přístupy žalobců a obžalovaných či následné tresty.

Prameny: SOKA Kolín, Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14 (č. 9-33 fascikl) SOKA Kolín, Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15 (č. 7-41 fascikl)

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ADAMOVÁ, Karolina. Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. Praha, 2005. ISBN 80-86920-07-0. ADAMOVÁ, Karolina. Velké dějiny zemí Koruny české: Právo. Praha, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. FRANCEK, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české: Zločinnost a bezprávi. Praha, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2. KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. Práva městská království českého a markrabství moravského. Praha, 1876. MALÝ, Karel. České právo v minulosti. Praha, 1995. ISBN 80-85903-01-6. MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7201-433-1. MALÝ, Karel – SIVÁK, Florián. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. Praha 1992. ISBN 8085467615. SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, ed. Encyklopedie českých právních dějin. Plzeň, 2015. ISBN 978-80-7380-569-2. VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – KNOLL, Vilém. České právní dějiny. Plzeň, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Vítězslav Prchal, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2021**

doc. Mgr. Jirí Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlašuji:

Práci s názvem Soudnictví a právo v královském městě Kolíně mezi lety 1600–1665 jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

.....

Jana Pýchová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce panu PhDr. Vítězslavu Prchalovi, Ph.D. za odborný dohled, cenné rady a připomínky k práci a hlavně za trpělivost. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům a pracovnícím v archivech a knihovnách, za jejich ochotu a pomoc při získávání pramenů a literatury. Jmenovitě ještě děkuji Jaroslavovi Pejšovi, vrchnímu referentovi a archiváři ve Státním okresním archivu Kolín, za přivedení k tématu.

Anotace

Práce se bude zaměřovat na problematiku soudnictví a práva, především na jeho uplatnění v městském prostředí. Teorie využívaného práva v době mezi lety 1600–1665 bude doplněna šedesáti soudními případy z královského města Kolína. Cílem práce bude komparace soudní a právní teorie s konkrétní praxí středně významného královského města, tedy jakými cestami a pomocí jakých precedentů bylo právo aplikováno. Pozornost bude rovněž věnována typologické analýze soudních případů sledovaného období, jež umožní strukturovaně postihnout frekvenci jednotlivých typů deliktů a případné srovnání (na základě studia literatury) s trestněprávní situací v jiných městech té doby. Práce bude vycházet ze studia právní a soudní literatury vztahující se k danému období a dále ze zachovaných soudních spisů města Kolína. Z práce poté bude možné vyvodit soudní postupy, přístupy žalobců a obžalovaných či následné tresty.

Klíčová slova: Kolín, soudnictví, právo, městské soudy, soudní spisy, soudní spory

Title: Justice and Law in the Royal City of Kolín between 1600-1665

Annotation

The work will primarily focus on the issues of justice and law, notably on its utilization within an urban environment. The theory of the law used in the time period between 1600-1665 will be supplemented by sixty court cases from the royal city of Kolín. The aim of the work is a comparison of judicial and legal theory with the specific practice within a medium-sized royal city, i.e. in what ways and in what precedent the law was applied. Attention will also be paid to typological analysis of court cases of the referenced time period, which will structurally allow an approach to the frequency of individual torts and the possible comparison (based on the relevant literature) with the criminal law situation in other cities at that time. The work will be based on the study of legal and judicial literature related to the time period and the preserved court records of the city of Kolín. Therefore, it will be possible to deduce from the work, court proceedings, approaches of plaintiffs and defendants, and the subsequent punishments.

Keywords: Kolín, justice, law, municipal court, court files, court disputes

Obsah

Úvod.....	1
I. Seznámení s tematikou soudnictví a jeho proměnou v Obnoveném zřízení zemském.....	5
1. Soudy do roku 1627.....	5
1.1. Počátky soudnictví.....	5
1.2. Městské soudy.....	7
1.3. Apelační soud.....	12
1.4. Soudní proces se zaměřením na městské soudy.....	15
2. Soudy po roce 1627.....	24
2.1. Změny v soudnictví.....	24
2.2. Městské soudy.....	25
2.3. Apelační soud.....	26
2.4. Soudní proces se zaměřením na městské soudy.....	27
II. Soudní pře.....	30
1. Prameny.....	30
2. Typologie soudních sporů.....	31
2.1. Vlastnické spory.....	32
2.2. Jednání proti životu a zdraví.....	34
2.3. Urážky na cti a hanění.....	35
2.4. Pytláctví.....	35
2.5. Spisy bez udaného předmětu sporu.....	36
3. Uplatnění právní teorie u městského soudu v Kolíně.....	37
3.1. Aplikace teorie s rozdělením na jednotlivé tematické okruhy.....	37
3.2. Získané poznatky a závěry.....	41
4. Seznámení s významnými spory.....	43
Závěr.....	47
Resumé.....	49
Použité zdroje.....	50
Seznam příloh.....	54

Úvod

Bakalářská práce *Soudnictví a právo v královském městě Kolíně mezi lety 1600–1665* se bude zabývat městským soudnictvím v Českých zemích v 17. století. Teorie soudnictví bude doplňována příklady od městského soudu v Kolíně, konkrétně šedesáti dochovanými případy z let 1600–1665.¹ Cílem práce bude zdokumentování soudní a právní teorie v daném období a její porovnání s praxí, která byla uplatňována ve městě Kolíně. Výsledkem by měla být studie pojednávající o shodách či odlišnostech případů s právní teorií, ale také o odlišnostech v rámci jednotlivých kauz. Dalšími sledovanými podrobnostmi bude, zda má případ dochovaný rozsudek, jak dlouho soudní pře trvala, jaké okolnosti nebo důkazy byly pro rozsudek důležité a případně také, jaké dopady na rozsudek mělo společenské postavení účastníků pře.

V teoretické části práce budu čerpat převážně z knih: *Velké dějiny zemí Koruny české*, tematická řada Právo,² *Vznik městského zřízení v českých zemích* od Jiřího Kejře,³ *Staré české soudnictví* od Jiřího Klaboucha,⁴ *Výbor rozprav a studií* od Václava Vojtíška⁵ a *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938* od Karoliny Adamové, Běly Riegrové, Petry Skřejpkové, Ladislava Soukupa a Jiřího Šoušy.⁶ V praktické části budu vycházet ze soudních spisů uchovaných ve fondu Archiv města Kolín ve Státním okresním archivu Kolín.⁷

Městské právní dějiny se staly v posledních třiceti letech velmi studovaným materiálem. Většina autorů se ve svých dílech soustředí na jedno určité královské město a na problematiku zločinu a trestu v něm. Základem těchto děl bývají především soudní spisy městského soudu, při odvolání pak i apelačního soudu. Jindřich Francek je jeden z nejznámějších českých historiků zaměřujících se na městské právní dějiny i na právní dějiny českých zemí celkově, vydal také několik edicí smolných knih. Zabývá se především obdobím raného novověku a kriminalistikou.⁸ Jeho první knihou s tematikou práva byly záznamy hrdelních případů

¹ *Státní okresní archiv Kolín (SOkAK)*, Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9–33.; *Státní okresní archiv Kolín (SOkAK)*, Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 7–41.

² ADAMOVI, Karolina - LOJEK, Antonín - TAUCHEN, Jaromír - SCHELLE, Karel (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada. Právo*. Praha, 2017. ISBN 978-80-7432-749-0.

³ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-515-9.

⁴ KLABOUC, Jiří. *Staré české soudnictví: jak se dříve soudívalo*. Praha, 1967.

⁵ VOJTÍŠEK, Václav. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*. Praha, 1953.

⁶ ADAMOVI, Karolina. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha, 2005. ISBN 80-86920-07-0.

⁷ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9-33.

SOkAK, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 7-41.

⁸ PhDr. Jindřich Francek, archivář. *Hradecké noviny*, roč. 8, č. 118, 1999.

z Chlumce nad Cidlinou a jeho okolí,⁹ dále pokračoval katovskou tematikou.¹⁰ Od roku 1999 se začal zaměřovat na téma zločinů a trestů, mezi díla pak patřily knihy zabývající se tímto tématem v celé jeho šíři¹¹ nebo jen dílčími tématy jako manželské spory a sexuální kriminalistika,¹² krádeže, pytláctví a žhářství¹³ a katovské řemeslo.¹⁴ Poté přichází práce zaměřené na právo v určitém území či městě, jako sexuální delikty ve východních Čechách,¹⁵ zločiny a tresty ve Dvoře Králové nad Labem,¹⁶ v Pardubicích,¹⁷ na Jičínsku¹⁸ a v Chocni.¹⁹ Jindřich Francek byl také autorem jedné z knih v tematické řadě Velkých dějin zemí Koruny české,²⁰ kde se věnuje dějinám trestní spravedlnosti a kriminality, ale i zneužívání trestního práva v kontextu historie českých zemí až do druhé poloviny 20. století. Zabýval se rovněž tematikou smolných knih, a to například v Chlumci nad Cidlinou²¹ nebo v Pardubicích.²² V nedávné době vydal i knihu zabývající se slavnými i méně známými zločiny v českých dějinách.²³ Místně zaměřenými díly Jindřicha Francka se budu v mé práci pouze inspirovat, jelikož on se zabývá jen městy poddanskými či královskými věnnými, která mají rozdílná práva vůči královskému městu Kolínu. Častěji se pak budu obracet na jeho práci z tematické řady Velkých dějin zemí Koruny české,²⁴ kterou budu využívat především v první části práce. Také Pavla Slavičková z Univerzity Palackého v Olomouci se zabývala podobným tématem místně omezeného uplatnění práva ve své knize zaměřené na novověké soudní spory ve Vodňanech.²⁵ Její práce mi zde bude velkou oporou, a to vzhledem k samotnému zaměření na královské město, tak i pro její zpracování. Dále Pavla Slavičková vydala práci zaměřenou na práva dětí.²⁶

⁹ FRANCEK, Jindřich. *Chlumecké hrdelní příběhy*. Praha, 1993. ISBN 80-85192-09-8.

¹⁰ Týž. *Mistři ostrého meče*. Pardubice, 1995.

¹¹ Týž. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999. ISBN 80-86182-91-6.

¹² Týž. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha, 2000. ISBN 80-86182-29-0.

¹³ Týž. *Dějiny loupežnictva: zloději, loupežníci, lupiči, pytláci a žháři v českých dějinách*. Praha, 2002. ISBN 80-86182-66-5.

¹⁴ Týž. *Katovské řemeslo v českých zemích*. Hradec Králové, 2007. ISBN 978-80-85031-70-6.

¹⁵ Týž. *Já jsem se dopustila: sexuální delikty ve východních Čechách 16.–18. století*. Ústí nad Orlicí, 2008. ISBN 978-80-7405-014-5.

¹⁶ Týž. *Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem*. Trutnov, 2010. ISBN 978-80-903741-5-7.

¹⁷ Týž. *Zločin a trest v Pardubicích 16.–18. století*. Ústí nad Orlicí, 2011. ISBN 978-80-7405-120-3.

¹⁸ Týž. *Zločin a trest na Jičínsku v 16.–18. století*. Jičín, 2012. ISBN 978-80-260-2626-6.

¹⁹ Týž. *Zločin a trest v Chocni 16.–18. století*. Ústí nad Orlicí, 2013. ISBN 978-80-7405-320-7.

²⁰ Týž. *Velké dějiny zemí Koruny české: zločinnost a bezpráví*. Praha - Litomyšl, 2011. ISBN 978-80-7432-115-3.

²¹ Týž. *Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542-1671*. Pardubice, 2014. ISBN 978-80-87151-32-7.

²² Týž (ed). *Pardubické smolné knihy: 1538-1626*. Pardubice, 2016. ISBN 978-80-7560-014-1.

²³ Týž. *Mordy a jiné zločiny: 100 kriminálních případů*. Praha, 2014. ISBN 978-80-7432-444-4.

²⁴ Týž. *Velké dějiny zemí Koruny české: zločinnost a bezpráví*.

²⁵ SLAVIČKOVÁ, Pavla. *Konfliktní soužití: městská společnost ve světle soudních sporů: sonda do života měšťanů ve Vodňanech v druhé polovině 16. století*. Olomouc, 2012. ISBN 978-80-244-3277-9.

²⁶ Táž. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha, 2012. ISBN 978-80-7422-220-7.

Na soudní spory z období raného novověku, ovšem v rámci poddanských soudů, se zaměřovala Tereza Siglová na případu Pardubického panství.²⁷ Na kriminalitu v raném novověku se zaměřoval Bohumír Roedl, převážně ve svých edicích, kde se zabýval městem Louny a jeho smolnými knihami²⁸ nebo dochovanými výpověďmi od městského soudu v Žatci.²⁹ Tématem smolných knih se zabýval i Jan Jůna, jenž se zaměřoval na město Jindřichův Hradec.³⁰ Také Miroslav Kouдела se ve svém díle soustřeďoval na smolné knihy, ovšem ve městě Šternberku.³¹ Naopak trestáním čarodějnic a loupežníků se zabýval Vladimír Jakub Mrvík.³² Celkovým tématem kriminality v raném novověku se zabýval Jaroslav Čechura.³³ Posledním zmíněným dílem bude sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích v roce 1995,³⁴ jenž je velmi důležitým dílem k tématu práva hrdelního.

Vzhledem k častému studiu pramenů soudnictví, převážně soudních spisů z období raného novověku, může být velmi překvapivá skutečnost, že soudní spisy města Kolína zatím zůstaly neprostudovány. Příčinou je, že teprve nedávno došlo k uspořádání a otevření Soudních spisů první instance ve fondu Archiv města Kolín. Jeho součástí je přes dva tisíce soudních spisů z let 1589–1785. Seznam spisů z raného novověku byl sepsán koncem 18. století kolínským písařem Tumlířem, jenž jej rozdělil do dvou knih zaměřujících se na stejné časové rozmezí a jednotlivé zápisy doplnil krátkými shrnutími sporů. Dodnes však důvod rozdělení na tyto dvě knihy není znám. Některé části soudních spisů jsou výjimečně vedené v latině či němčině, ve většině případů bývají součástí i jejich překlady. Stav většiny spisů však není perfektní, některé případy jsou vedené spíše torzovitě a dochází k častému navazování či odkazování na předešlé spory, výsledkem bývá občas i spojení více případů. S postupem let dochází k navyšování počtu sporů, z počátku nebyly případy ani každý rok, ale postupem času jich přibývá. V prvním desetiletí evidujeme pouze dva spory, avšak z let 1650–1659 se nám jich dochovalo již devatenáct. Po roce 1660 dochází k rapidnímu nárůstu případů, kdy za pět let evidujeme stejný počet sporů jako za předešlé desetiletí (viz příloha č. 1). Z tohoto důvodu

²⁷ SIGLOVÁ, Tereza. *Soudové zisku nenesou: spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*. Brno, 2011. ISBN 978-80-86488-80-6.

²⁸ ROEDL, Bohumír (ed.). *Smolné knihy města Loun*. Louny, 1993. ISSN 1210-3675.

²⁹ Týž. *Svědectví z morového času: kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587*. Praha, 2003. ISBN 80-86791-04-1.

³⁰ JŮNA, Jan. *Ze smolných knih Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec, 2019. ISBN 978-80-88015-30-7.

³¹ KOUDELA, Miroslav. *Malý šternberský pitaval, aneb, soudní případy ze Smolné knihy města Šternberka z let 1628-1735*. Šternberk, 2014. ISBN 978-80-905-8730-4.

³² MRVÍK, Vladimír Jakub. *Čarodějnice a loupežníci na Českobrodsku a Černokostecku (nejen) barokním*. Český Brod, 2018. ISBN 978-80-270-3862-6.

³³ ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650–1770*. Praha, 2008. ISBN 978-80-257-0049-5.

³⁴ FRANCEK, Jindřich. *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.–18. století: sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21.–22.9.1995*. Pardubice, 1996. ISBN 80-86046-06-0.

se práce zaměřuje pouze na dobu mezi lety 1600–1665. Je také velmi pravděpodobné, že se mnoho případů do dnešní doby nedochovalo.

Práce bude rozdělena do dvou částí, první se bude věnovat tématu soudnictví a jeho proměně s Obnoveným zřízením zemským. Dělicím bodem bude tedy rok 1627, a to z důvodu právních změn, které v něm proběhly. Obsahem se první část zaměří nejdříve na tematiku soudnictví v českých zemích, následovat bude konkrétní zaměření na městské soudy a apelační soud. Posledním zmíněným tématem bude samotný soudní proces a právní teorie jeho průběhu. V druhé části proběhne porovnání prostudované teorie se soudními spisy od městského soudu v Kolíně. Nejdříve dojde k seznámení se samotnými prameny, následovat bude rozdělení sporů podle jejich předmětu na několik kategorií. Jako uzavření práce bude sloužit předposlední kapitola, kde dojde ke zhodnocení využívané teorie u soudu a vyvození získaných závěrů a poznatků. Úplným závěrem bude nahlédnutí do tří významných a specifických sporů.

Na téma soudních sporů městského soudu v Kolíně jsem narazila úplně náhodou v kolínském archivu, kde jsem hledala prameny ke chrámu sv. Bartoloměje, kdy jsem sdělila panu archiváři Jaroslavu Pejšovi svůj zájem o soudní procesy. K mému překvapení mi oznámil, že nedávno veřejnosti otevřeli soubor soudních spisů od městského soudu a že z něj dosud nikdo nečerpal. Nechal mě pak nahlédnout do seznamu soudních sporů a několik soudních spisů mi donesl i na ukázkou, i po letném nahlédnutí mě ihned zaujaly. Rozhodla jsem se tak, že na toto téma zpracuji moji bakalářskou práci a jako první se tak zaměřím na téma městského soudnictví v Kolíně. Velmi mě nadchla možnost studovat, i když jen část, tohoto nezpracovaného fondu, přeci jen takováto příležitost se nenaskytne každý den.

I. Seznámení s tematikou soudnictví a jeho proměnou v Obnoveném zřízení zemském

1. Soudy do roku 1627

1.1. Počátky soudnictví

Soudy a soudnictví mají jak na našem území, tak i po celém světě velmi zajímavou historii, která jistě stojí za pozornost a studování. Postupem času v tomto odvětví probíhaly různé změny, které se týkaly mnoha aspektů jako jazyka, počtu a činnosti soudních institucí, jejich oprávněními či názvy ad. Soudy měly, a dodnes mají, velmi důležitou roli ve společnosti, jednou z jejich hlavních povinností je zajišťovat spravedlnost.

Již před vznikem státu se utvářely a uplatňovaly obyčeje, ze kterých poté vznikaly právní normy. Následně se moci nad státem a právem ujal kníže, a tak v této době platily obyčejové právní normy spolu s nařízeními knížete.³⁵ V počátcích českého státu byl nositelem nejvyšší soudní moci panovník. Dalšími oprávněnými osobami byli účastníci dvorského sjezdu, kteří se někdy starali o majetkové a trestní spory a také byli panovníkovým poradním sborem. Součástí dvorského sjezdu mohli být pouze velmoži a církevní hodnostáři. V případě výkonu role soudu se do čela sjezdu postavil královský úředník, dvorský sudí. Ve 13. století se z dvorského sjezdu utvořil zemský sněm, královská rada a zemský soud. Zemský sněm se stal zákonodárným orgánem a měl rozhodovací pravomoc. Královská rada poskytovala funkci poradní a zemský soud se zabýval spory mezi šlechtici.³⁶ Právo nadále čerpá z obyčejů a nařízení panovníka, nově však začaly být využívány i kodifikace, právní knihy, nálezy zemských soudů³⁷ a sněmovní usnesení.³⁸ Do přelomu 13. a 14. století na našem území existovala hradská správa s hradskými soudy, která byla v tomto období nahrazována správou krajskou. V čele krajů stáli poprávci, jinak také označováni jako krajští soudcové, kteří stíhali zločince a psance. U cizinců vznikaly problémy způsobené kolizí německého a českého práva, Soběslav II. proto již ve 12. století povolil hlavně Němcům řídit se jejich vlastním právem.³⁹ Pro středověk a raný novověk tak bylo typické přenášení práv cizinců ze svých zemí, které se týkalo i Židů.⁴⁰ S postupem času

³⁵ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 17.

³⁶ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 9.

³⁷ Plnily roli soudních precedentů.

³⁸ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 18.

³⁹ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 9.

⁴⁰ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 20.

začaly stavy zaujímat větší rozhodovací moc u stávajících soudů a postupně docházelo ke vzniku nových soudů zaměřených na personalitu práva, a tak zemské soudy soudily pouze šlechtice, městské měšťany atd.⁴¹ Kromě personality se využívalo v právu i věcné hledisko, což znamenalo zaměření práva na určité oblasti správy země jako vojenské právo a soudy, horní ad.⁴² V době husitství došlo k omezení moci církve a v právu se využívala usnesení husitských sněmů.⁴³

Právo, které bylo v 17. století využíváno, vzniklo spojením několika právních kultur, té naší, římskokanonické a kultur sousedních zemí. Do dnešní doby se velké množství soudních případů dochovalo díky prepisům procesních příruček, registraturám soudních akt, ale i skrze lidovou slovesnost a dobové publikace významných soudních sporů. Soudní procesy byly často promítány i do literatury ve formě legend, pověstí a do výtvarného umění.⁴⁴

V českých zemích se postupně vyvinula poměrně složitá soustava soudů, pro šlechtu byly zřízeny dva soudy zemské, a to zemský soud větší a zemský soud menší. Zemský soud větší byl nejdůležitějším českým šlechtickým soudem, jeho vznik je datován do druhé poloviny 13. století a zasedání soudu se konala na Pražském hradě. Řešil majetkové spory šlechty, projednával trestní záležitosti a mohl soudit i krále, proti jeho rozhodnutí se nebylo možné odvolat až do roku 1627. Pokud se však hodnota majetkových sporů nevyšplhala nad 10 hřiven stříbra, byl spor řešen u menšího soudu zemského.⁴⁵ Ten se konal zpravidla vždy dva dny před větším soudem zemským.⁴⁶ Dále existoval komorní soud, který byl centrálním soudem pro všechny země Koruny české, a jeho kompetence se překrývaly s ostatními soudy. Do šlechtických soudů patřil ještě dvorský soud, který řešil lenní a odúmrtní spory a soud purkrabský, který soudil spory z dlužních úpisů a smluv. Majetkové spory připadaly i soudu meznímu, který byl tzv. výjezdním soudem a zasedal na místě sporu. Soud českého zemského maršálka byl určen pro spory o šlechtické cti, poslušnosti rodů, starobylosti a další. Městské soudy byly základním soudem pro měšťany a nacházely se v každém městě. Menší spory řešili městští rychtáři a závažnější spory soud městské rady. Od roku 1548 se dalo odvolat od městského soudu k soudu apelačnímu, který měl povahu druhé instance.⁴⁷ V Čechách působily

⁴¹ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 9.

⁴² TÁŽ - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 21.

⁴³ Tamtéž. s. 18.

⁴⁴ KLABOUCH, Jiří. *Staré české soudnictví*. s. 7–8.

⁴⁵ Tamtéž. s. 10, 33.

⁴⁶ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 191.

⁴⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 59-81.

i další soudy, například v Praze byly dva speciální městské soudy, a to soud šestipanský, rozhodující o záležitostech trestní povahy a soud desetipanský, soudící spory z dlužních úpisů. Vrchnostenské soudy sloužily jako základní soudy pro poddané až do roku 1848, měly dvě instance a postupně se vytvořily vrchnostenské soudy hraniční. Ty mohly být svolávány pouze se souhlasem krále a jen pro závažné trestní případy, hraniční se jim říkalo kvůli povolávání soudců z okolních měst, tedy „přes hranice“. Také existovaly soudy církevní a pro nekatolíky soudy konsistorní, které se zabývaly postihem duchovních osob, poddanými církevních vrchností a manželskými záležitostmi. Jak již bylo zmíněno, v krajích svoji činnost nad svobodnými obyvateli vykonávaly soudy krajské, ty však zanikly za doby husitské.⁴⁸ Významnými soudy byly i soudy horní, které se nacházely v Jihlavě, Kutné Hoře a později v Jáchymově. Neméně významnými byly soudy viničné, mlynářské, plavecké, cechovní ad. Za zmínku ještě stojí soudy univerzitní, tedy soud karolinský, soud jezuitské klementinské koleje a olomoucké univerzity.⁴⁹

Soudní soustavy se v jednotlivých českých zemích lišily, nejbližší byla českému soudnictví soustava moravská, avšak i zde byly četné rozdíly. Soudy ve Slezsku se již odlišovaly od českých více, největší rozdíly však lze zaznamenat v soudnictví Horní a Dolní Lužice.⁵⁰

1.2. Městské soudy

Zdrojem soudní moci pro města byl jejich zakladatel, tedy panovník nebo šlechtic a ten svěřoval soudní pravomoc do určité míry městským orgánům.⁵¹ Dalšími jevy, které mohly ovlivnit právo jednotlivých měst, byly například hospodářské a politické poměry.⁵² Po dlouhém boji o moc se šlechtou si v roce 1517 ve Svatováclavské smlouvě⁵³ obhájily městské soudy svoji výsadní příslušnost pro měšťany.⁵⁴ Došlo tak k jasnému právnímu rozdělení sporů spadajících pod jurisdikci zemských soudů a soudů městských. Jurisdikce městských soudů byla omezená místem, obvykle se jednalo o prostor obehnaný hradbami. Procesy, kterými se soud zabýval, byly z velké části peněžité pohledávky.⁵⁵ V roce 1579 došlo k vydání Koldínova

⁴⁸ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 32–37.

⁴⁹ KAPRAS, Jan. *Přehled právních dějin zemí české koruny*. Praha, 1927. s. 213–214.

⁵⁰ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 37–40.

⁵¹ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 197.

⁵² Tamtéž. s. 198.

⁵³ FRANCEK, Jindřich. *24.10.1517 - Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*. Praha, 2006. ISBN 80-86515-67-2.

⁵⁴ KAPRAS, J. *Přehled právních dějin zemí české koruny*. s. 156.

⁵⁵ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 217.

městského zákoníku,⁵⁶ který se jako první podílel na sjednocení městského práva⁵⁷ a vycházel převážně z právních tradic Starého Města pražského. Silně ovlivněn byl také římským právem.⁵⁸ Koldínovu zákoníku předcházelo dílo Brikcího z Licka s názvem Práva městská,⁵⁹ jednalo se však jen o právní knihu, kterou se nikdy nepovedlo prosadit jako kodifikaci městského práva.⁶⁰ Právo bylo do této doby v jednotlivých městech velmi rozdílné a teprve v Koldínově díle došlo k jeho shrnutí.⁶¹ Panovník Koldínův zákoník sankcionoval a v roce 1580 se stal závazným pro právní praxi na základě prohlášení apelačního soudu.⁶² V českých zemích se utvořily dvě oblasti práva, na severu Čech a Moravy, ve Slezsku a v Lužici bylo právo ovlivněno magdeburským právem, na jihu a ve středu Čech a Moravy právem švábským (norimberským). První oblast ovlivňovaná magdeburským právem byla v blízké spolupráci s Magdeburkem, jehož soud vykonával funkci odvolacího orgánu pro soudy českých zemí až do poloviny 16. století. Stávalo se tak i přes četné zákazy těchto odvolání vydávané panovníky.⁶³ Magdeburské právo vycházelo ze Saského zrcadla,⁶⁴ což byla právní kniha obsahující zemské a lenní právo na saském území.⁶⁵ V druhé oblasti ovlivňované právem švábským nenastala nikdy podobná situace jako u první oblasti a začala se naopak utvářet domácí vrchní správa. Na Moravě tuto funkci vykonával městský soud brněnský a v Čechách soud Starého Města pražského.⁶⁶ Švábské právo vycházelo ze Švábského zrcadla,⁶⁷ jehož základem bylo Saské zrcadlo, avšak bylo nově doplněno o právo římské, církevní, městské právo augšpurské ad.⁶⁸ Při složitějších právních záležitostech se města s nižším právem obracela na města s vyšším právem, na severu se obracela na litoměřickou městskou radu a na jihu a ve středu na soud Starého Města pražského. Proti rozsudku městského soudu bylo možné

⁵⁶ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Práva Městská Království Czeského*. Praha, 1579.

⁵⁷ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 19.

⁵⁸ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 235.

⁵⁹ BRIKČÍ Z LICKA, Matěj. *Práva městská*. Litomyšl, 1536.

⁶⁰ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 4. díl. Praha, 1891. s. 680–681.

⁶¹ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 46.

⁶² Tamtéž. s. 58.

⁶³ Tamtéž. s. 46.

⁶⁴ SPÁČIL, Vladimír - SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha*. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-7182-280-6. Součástí je edice Saského zrcadla.

⁶⁵ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie*. 22. díl. Praha, 1904. s. 655.

⁶⁶ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 46.

⁶⁷ MENDL, Bedřich. *Tak řečené norimberské právo v Čechách*. Praha, 1938. Součástí je edice Švábského zrcadla.

⁶⁸ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie*. 24. díl. Praha, 1906. s. 846.

se od roku 1548 odvolat už jen k soudu apelačnímu.⁶⁹ Na vývoj městského práva a na právo jako takové mělo vliv i římské právo a kanonický proces.⁷⁰

Koldínovo dílo obsahuje velké množství praktických i teoretických poučení, rad, řešení a prakticky všeho, co bylo u soudu potřebné. Stanovil zde mnoho povinností a zákazů jak pro soudce, tak i další účastníky pře. Soudce například nesměl před soudem poskytovat ani jedné ze stran žádné rady a poučení, jednalo by se totiž o trestný čin. Soudci také o svoje postavení mohli přijít, pokud se nedostavili k soudu, nebo když odešli od soudního jednání, ve výjimečných případech je mohl za porušení povinností od roku 1549 čekat i trest smrti. Byli však také ochraňováni, a to před nařčeními z nesprávného rozhodování či před urážkami, trestem za tyto prohřešky by pak podle Koldína měla být pokuta.⁷¹

Soudními spory se ve městě zabývala městská rada nebo městští rychtáři, a to podle závažnosti prohřešku. Městská rada měla v čele původně rychtáře, kterého později nahradil purkmistr. Ve městech, kde bylo využíváno magdeburské právo, řešili správní i soudní záležitosti městští radní a ve městech s norimberským právem u soudu zasedali šefové a správa probíhala pod vedením radních, tedy konšelů.⁷² Šefové se na rozdíl od radních každý rok neměnili, jejich úřad byl doživotní a doplňování sboru probíhalo volbou. Mezi magdeburským a norimberským právem byly i další rozdíly, magdeburské právo bylo více demokratické, strany měly větší volnost a tresty zde bývaly mírnější.⁷³ U městského soudu mohlo trvat i několik stání, než byl vynesena rozsudek. Základním soudem v městském prostředí byl soud hlavní nebo také jinak zahájený,⁷⁴ který řešil civilní i trestní agendu a jehož jednání probíhala několikrát ročně a trvala více dní. Kvůli nízké flexibilitě soudu došlo k zřízení tzv. posudků,⁷⁵ které probíhaly po skončení hlavního soudu.⁷⁶ Postupem času získaly posudky podobné pravomoci jako soudy hlavní. Jednání zahájených soudů byla velmi formální, dokonce kvůli pouhému přeroknutí mohlo dojít ke ztrátě pře, proto také začali být u soudu využíváni řečníci neboli advokáti. V 15. století docházelo k úpadku hlavních soudů a během 16. století vymizely úplně.⁷⁷ Běžné soudní záležitosti a věci, které nemohly být odkládány, se řešily u obyčejných

⁶⁹ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 19.

⁷⁰ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 197.

⁷¹ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. *Práva městská království českého a markrabství moravského*. Praha, 1876. s. 7–25.

⁷² ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20.

⁷³ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 217–218.

⁷⁴ Název získal podle slavnostního zahájení.

⁷⁵ Posudky jsou dodatečné soudní výroky k vykonání rozsudku.

⁷⁶ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20.

⁷⁷ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 201.

soudů, ty zasedaly vždy, když bylo třeba a u soudu rozhodovali konšelé, kterým předsedal purkmistr.⁷⁸ Rychtář se ve městě staral o drobné spory, bezpečnost, také byl pomocným orgánem soudu, to znamená, že vykonával důležitější exekuční úkony jako zatýkání zločinců.⁷⁹ Soudní pravomoc u drobných sporů vykonával buď sám, nebo s přísedícími konšely.⁸⁰ Denní soud probíhal buď opravdu denně, nebo ve vybrané dny v týdnu a zasedal u něj rychtář s dvěma konšely. Konal se při každém trhu, aby se případné neshody daly rychle vyřešit. V případě těžších zločinů nebo sporné kauzy se scházely urychleně soudy zvláštní nebo také mimořádné.⁸¹ Některá města byla také sídlem hrdelních soudů a měla tak právo meče,⁸² které vykonával kat.⁸³ Z počátku, při utváření měst, byl využíván ve městech také soud výroční, v královských městech mu předsedal podkomoří a v ostatních pán města a vyřizovala se u něj odvolání od ostatních městských soudů, postupně však přestal být využíván. V královských městech poté působil podkomoří již pouze formálně při obnovování městské rady.⁸⁴

Průběh soudního řízení začal s obesláním žalovaného, při němž soudní zřízenec ústně oznámil žalovanému půhon,⁸⁵ a to na žádost žalobce. Pohnaný se pak musel dostavit k soudu v nejbližším termínu. Pokud by se nedostavil a neomluvil se, mohlo dojít k vydání kontumačního rozsudku, tedy ke ztrátě pře z jeho strany.⁸⁶ V případě, že byl pohnaný neosedlý, tedy neměl ve městě dům, nebylo nedostavení se až takový problém. Pokud se však ani podruhé nedostavil, byl rychtářem vsazen do zajišťovací vazby. Městské soudy zasedaly nepřetržitě, výjimkou byly církevní svátky, oslavy vrchnosti a události, při kterých docházelo k odvolávání účastníků soudu někam jinam (jarmarky, žně,...).⁸⁷ Soudní prostor byl rozdělen šraňkami na dvě části, v první zasedal soud a ve druhé se nacházelo publikum. Soudci, purkmistr a písař seděli v tzv. čtyřech lavicích v pořadí soudce, purkmistr, soudce, písař. Písař se později přemístil ke zvláštní katedře. Od 16. století se začal upřednostňovat proces prováděný písemnou formou, do této doby se využívala forma ústní. Soud zahájil rychtář vždy dotazem, zda strany stojí na svém právu, poté již pokračoval samotný proces.⁸⁸ Za žalobce již běžně přednášeli

⁷⁸ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20.

⁷⁹ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 200.

⁸⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 218-219.

⁸¹ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 201.

⁸² Právo na výkon trestu smrti.

⁸³ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 199.

⁸⁴ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 218-219.

⁸⁵ Žaloba

⁸⁶ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20-21.

⁸⁷ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 218.

⁸⁸ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20-21.

žaloby profesionální řečníci, po sdělení žaloby následovalo vyjádření obou stran, načež soud vynesl ortel.⁸⁹ Vynesení ortelu však neznamenal rozhodnutí pře, jednalo se o uvedení, která strana má vést důkazy.⁹⁰ Důkazy byly podávány prostou přísahou, svědky, soudním soubojem nebo jinými důkazními prostředky tzv. jistinami. Poté následovalo rozhodnutí soudu, které uvedlo, zda se vedení důkazu podařilo, muselo však být jednomyslné. Pokud nedošlo ke shodě radních, žádalo se o rozhodnutí vyšší instance, pána města nebo vrchní soudní dvůr.⁹¹ V případě, že si s rozsudkem nevěděli rady, byla zde možnost požádat o naučení vrchní soud nebo soud apelační. Vynesení závěrečného ortelu měl na starosti purkmistr, vítězná strana poté pronesla díky. Poražená strana měla dvě možnosti kam se odvolat, buď k vrchnímu, nebo apelačnímu soudu. Vše, co bylo u soudu řečeno, nešlo již odvolat.⁹² Strany a diváci museli během procesu v soudní síni zachovat klid a kázeň, nesměli vyrušovat soudce a zasahovat do řízení pře.⁹³

Po odvolání k apelaci měl apelační soud lhůtu čtyř týdnů na rozhodnutí, velmi často však docházelo k jejímu překročení. Vyhlášení rozsudku měl poté na starosti soud první instance. V případě pokračující nespokojenosti s rozsudkem bylo možné se odvolat na revizi procesu ke králi, lhůta na možné odvolání v tomto případě trvala deset dnů. Po ukončení procesu, vynesení rozsudku a rozhodnutí všech odvolání následoval tzv. likvidatorní proces, kde se posuzovala úhrada procesních nákladů.⁹⁴

Pokud nebyl rozsudek splněn dobrovolně, přecházelo se k exekuci. Svépomocná exekuce byla zakázána, docházelo však k uplatnění exekuce osobní a věcné. Osobní exekuce předcházela věcné a stanovovala jako trest dlužnické vězení. Když vězení nepomohlo s dlužníkovým plněním ani šest týdnů po vynesení rozsudku, bylo možné podat žádost k městskému soudu o věcnou exekuci.⁹⁵ Věcná exekuce se pak týkala movitostí a nemovitostí, nejdříve se exekuce orientovala na zabavení movitostí a v případě nedostatku na nemovitosti.⁹⁶ Ve výjimečných případech byla exekuce dovolena ještě před procesem, jednalo se převážně o přesporní, neosedlé, umírající a o dlužníky podezřelé z insolvence.⁹⁷

⁸⁹ ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 200.

⁹⁰ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20–21.

⁹¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 222.

⁹² ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 20–21.

⁹³ Více v kapitolách 1.4. Soudní proces a 2.4. Soudní proces.

⁹⁴ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 21.

⁹⁵ Tamtéž. s. 21.

⁹⁶ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 230.

⁹⁷ ADAMOVÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 21.

1.3. Apelační soud⁹⁸

V roce 1547 došlo k porážce prvního protihabsburského stavovského povstání,⁹⁹ jedním z trestů Ferdinanda I. bylo zřízení apelačního soudu, neboli tzv. rady nad apelacemi, který zahájil svou funkci od 20. ledna 1548. Původním plánem Ferdinanda I. bylo podřídít mu všechny soudy v zemi, šlechta však plán rezolutně odmítla, jelikož by to pro ni znamenalo omezení suverenity, hlavně pak u většího zemského soudu. Zřízení rady nad apelacemi tak mělo být spolu s dosazením královských hejtmanů a rychtářů do měst¹⁰⁰ prioritně sankcí vůči městskému stavu.¹⁰¹ Skrze apelační soud mělo docházet ke kontrole právního života převážně v královských městech a ovlivňování městské jurisdikce. Samotný soud byl nestavovským orgánem podléhajícím králi.¹⁰² Jedním z hlavních důvodů pro zřízení apelačního soudu bylo zastavení apelací probíhajících ven ze země ať již do Magdeburku, Lipska či Norimberku. O zastavení těchto apelací se již pokoušel Václav IV. v roce 1387.¹⁰³ Název soudu vychází z jeho apelačního principu, kterým posuzoval kauzy. Mohl tedy rozhodnutí první instance potvrdit, zrušit a vrátit zpět nižšímu soudu nebo změnit a rozhodnout sám.¹⁰⁴

Při jakémkoliv pocitu nepráva u soudu městského bylo možné se odvolat k soudu apelačnímu. Rada nad apelacemi „*působila jako všeobecná odvolací instance rozhodující nejen o odvoláních od královských soudů, ale i o odvoláních od rozhodnutí všech městských soudů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a obou Lužicích*“.¹⁰⁵ Její kompetencí byly civilní i trestní záležitosti, osobami jejího zájmu se stali měšťané, neusazení obyvatelé měst a vyšší stavy, které vlastnily majetek ve městě podléhající šosovní dávce.¹⁰⁶ Soud používal při projednávání jednotlivých případů práva, která v daných městech platila, ať se jednalo o právo pražské či magdeburské.¹⁰⁷ V roce 1579 však došlo ke změně v souvislosti se vznikem městského

⁹⁸ ZDENĚK, Václav. *Dějiny král. apelačního soudu na hradě pražském nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548-1933*. Praha, 1933.; ADAMOVIČ, Karolína. *Apelační soud v Českém království v letech 1548–1651*. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha, 1975. s. 101–112.

⁹⁹ VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české*. Sv. 7., 1526–1618. Petr Vorel. Praha, 2005. ISBN 80-7185-648-7.; VOREL, Petr (ed.). *Stavovský odboj roku 1547: první krize habsburské monarchie: sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.–30. 9. 1997*. Pardubice, 1999. ISBN 80-86046-34-6.; MAŤA, Petr.

Obranný spolek českých stavů z roku 1547: poznámky k chronologii, právní terminologii a logice stavovského hnutí. In *Dějiny - teorie - kritika*. Praha 14, 2017, č. 1, s. 78–138. ISSN 1214-7249.

¹⁰⁰ ZDENĚK, V. *Dějiny král. apelačního soudu*. s. 5.

¹⁰¹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 29.

¹⁰² Tamtéž. s. 29.

¹⁰³ ZDENĚK, V. *Dějiny král. apelačního soudu*. s. 5.

¹⁰⁴ ADAMOVIČ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 204.

¹⁰⁵ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 29–30.

¹⁰⁶ Daň

¹⁰⁷ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 228–229.

zákoníku Pavla Kristiána z Koldína, který panovník schválil a v roce 1580 ho apelační soud prohlásil za závazný pro právní praxi.¹⁰⁸

Strana plánující podání odvolání od rozhodnutí městského soudu měla lhůtu čtrnácti dní od jeho vyhlášení na to, aby oznámila první instanci své rozhodnutí obrátit se k apelačnímu soudu. V dané lhůtě byla také povinna složit první stolicí, tzv. peníze důkazní.¹⁰⁹ Když čtrnáctidenní lhůta uplynula, následovala ještě lhůta šestidenní, ve které měla odvolávající se strana povinnost podat odvolání s vyčtenými důvody k první instanci. Musela také obeslat druhou stranu. Poté městská rada postoupila odvolání spolu se spisovým materiálem apelačnímu soudu v Praze.¹¹⁰ Všechna odvolací akta odesílaná prostřednictvím soudu první instance musela být zapečetěna na speciálním stání při účasti obou stran.¹¹¹

Poté, co proběhla registrace odvolání v kanceláři apelačního soudu, se mělo do měsíce konat posouzení tohoto odvolání.¹¹² Na rozhodnutí soudu se však velmi často čekalo i déle než čtyři týdny.¹¹³ Při výjimečně složitých případech mohlo dojít k žádosti radů apelačního soudu o radu s rozhodováním, která směřovala k panovníkovi nebo jeho zástupci v zemi. Rozsudky soudu byly vždy vyhlašovány ve jménu krále.¹¹⁴

V apelačním soudu zasedali čtyři páni, dva rytíři, čtyři měšťané ze Starého a Nového Města pražského a čtyři doktoři práv. Toto obsazení soudu vytvořil Ferdinand II. Třináct apelačních radů¹¹⁵ bylo do své funkce dosazeno panovníkem a také se mu zodpovídali. V čele soudu pak stanul jeden ze čtyř pánů, který byl jmenován jeho prezidentem. Úplně prvním prezidentem apelačního soudu v Praze se stal Ladislav Popel z Lobkovic. Soud zasedal pravidelně, jednání neprobíhala pouze ve středu, v sobotu, v neděli a o svátcích. Mezi 24. červnem a 24. srpnem zasedali radové pouze ve čtvrtek, jelikož v této době měli dovolenou.¹¹⁶ Soud nezasedal pouze mezi lety 1619–1621, a to kvůli přerušení válkou.¹¹⁷

Všechna jednání u soudu apelačního byla vedena v písemné formě a jednacími jazyky byla němčina a čeština. Jednání mohla probíhat pouze v jednom jazyce, jeho výběr záležel

¹⁰⁸ ADAMOŤÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 58.

¹⁰⁹ Soudní poplatek

¹¹⁰ ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 30.

¹¹¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 228–229.

¹¹² ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 30.

¹¹³ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 229.

¹¹⁴ ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 30.

¹¹⁵ Placení královští soudci

¹¹⁶ ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 31.

¹¹⁷ ZDENĚK, V. *Dějiny král. apelačního soudu*. s. 6.

hlavně na schopnostech žalovaného nebo se také soud mohl držet jazyka, ve kterém byl spor veden u nižšího soudu. Ke každému vzniklému odvolání, které došlo k apelačnímu soudu, byl přidělen referent, jenž měl danou věc projednávat. Jeho prací bylo přednášení ze spisů apelačním radům pro posouzení. Na žádost jednotlivých radů mohlo také dojít k odložení jednání, pokud potřebovali více času na rozhodnutí, museli se však vyslovit nejdéle do tří dnů v kolegiu apelačního soudu.¹¹⁸ Kolegium mohlo vynášet verdikty pouze při rozhodnutí většiny a přítomnosti nejméně devíti apelačních radů. Pokud byly hlasy vyrovnané, rozhodoval prezident.¹¹⁹

Jednání apelačního soudu probíhala bez účasti obou dotčených stran, samotné posuzování případu, tedy probíhalo na základě obdržených akt. V této fázi nemělo také docházet k dokládání nových faktů, které nebyly známé v předešlém řízení, a to oběma stranami. Výjimkou tohoto pravidla mohl být například dodatečný výslech svědků. Rozhodnutí soudu bylo zasíláno první instanci k vyhlášení rozsudku, za odeslání spisu od apelačního soudu musela odvolávající se strana zaplatit taxu. Poté, co byl odvolací rozsudek doručen, stanovil soud termín stání, na kterém bude otevřen a přečten.¹²⁰ Apelační soud také poskytoval rozklad, jednalo se o vysvětlení nejasné formulace rozsudku na žádost jedné strany, na tento úkon měl zpravidla osm dní.¹²¹

Od rozhodnutí apelačního soudu bylo možné se odvolat k panovníkovi, který by provedl revizi před komorním soudem, lhůta, ve které se mohla jedna ze stran k tomuto odvolání rozhodnout, byla stanovena na dva měsíce od vyhlášení rozsudku. Panovník se však snažil od tohoto konání odrazovat pokutami a vězením, které následovaly v případě žádosti o revizi, která byla zbytečná a bezdůvodná. Od roku 1610 došlo k omezení možnosti odvolání pouze na kauzy, kdy se jednalo o dědictví, čest či hrdlo.¹²² Apelační i revize nebyly levnou záležitostí a mohly se odvolávající se straně i velmi prodražit.¹²³

¹¹⁸ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 31.

¹¹⁹ TÁŽ - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 204.

¹²⁰ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 229.

¹²¹ ADAMOVIČ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 206.

¹²² ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 30–31.

¹²³ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 229.

1.4. Soudní proces se zaměřením na městské soudy

Právní způsobilost

V historii práva termín právní způsobilost znamenal „způsobilost svým jednáním se zavazovat a nést odpovědnost“. Pro splnění právní způsobilosti musel člověk nabýt určitého věku, mít osobní svobodu, být přičetný a mít zachovalou čest. Svobodné osoby mohly vlastnit i statky, zastávat úřady, podílet se na sněmech a vykonávat soudnictví. V roce 1549 zavedlo Zemské zřízení hranice zletilosti, šlechtici mužského pohlaví jí dosahovali ve dvaceti letech a měšťané v osmnácti letech. Všechny ženy dosahovaly plnoletosti v patnácti letech, pokud se provdaly před tímto věkem, dosáhly jí dnem sňatku.¹²⁴ Nezletilé osoby bylo možno dočasně zplnoletit, jednalo se o tzv. propůjčení či dání let a učinit jej mohl pouze panovník. K využití zplnoletění v soudních jednáních však docházelo pouze výjimečně. Soud mohl také člověka zbavit cti, poté docházelo k omezení jeho právní způsobilosti.¹²⁵

Soudci a soudní personál

U soudu zasedali vždy příslušníci toho stavu, pro který byl určen. Při městských soudech mohli vykonávat soudcovský úřad pouze plnoletí, bezúhonní a svéprávně svobodní muži. Samozřejmou podmínkou pak byla znalost práva, smysl pro spravedlnost a hlavně nestrannost.¹²⁶ Povinností byla také služební přísaha, již soudci skládali při nástupu do úřadu.¹²⁷ Brikcí i Koldín zastávali názor, že konšelem může být jen bohatý měšťan s minimálním majetkem 50 kop, který ve městě žije nejméně tři roky a má městské právo. Konšelem se nikdy nemohl stát pištec, hudec, barvíř ani lazebník a osoba kupující dlužní úpis.¹²⁸ Ačkoliv pro funkci konšela bylo vyžadováno bohatství a váženost, osoba na této pozici zároveň získávala větší moc a patřila k elitě města.¹²⁹ Pokud se naskytl soudní spor, ve kterém hrál důležitou roli příbuzný soudce nebo přítel, nesměl pak soudce daný spor soudit, v žádném případě nemohl soudit ani spory, které zahrnovaly jeho osobu. Kritika soudců byla naprosto běžná. Při zasedání soudců byla dána hierarchie zaměřená na jejich bohatství, bohatší zasedali vpředu a vyjadřovali se mezi prvními. U městských soudů se určovala také pozice podle postavení dané osoby v městské společenské struktuře, ale i podle věku.¹³⁰ Po započnutí soudního řízení soudce již

¹²⁴ ADAMOVIČ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 46.

¹²⁵ Tamtéž. s. 47.

¹²⁶ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.

¹²⁷ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 273.

¹²⁸ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.; KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. *Práva městská*. s. 13.

¹²⁹ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 271.

¹³⁰ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.

nesměl se stranami komunikovat. Přisedící konšelé měli velmi svědomitě sledovat průběh pře, aby zajistili spravedlivé rozhodnutí.¹³¹ Pokud si soudce při rozhodování pře nebyl úplně jistý, vždy se mohl řídit staršími již vyřešenými případy, nebo mohl nahlédnout do obecných nálezů, které vydávali jeho předchůdci.¹³² Obecné nálezy však zůstávaly živé a používané jen pro danou generaci a často poté upadaly v zapomnění. Jinak tomu bylo s praktickými příručkami, které se nacházely u soudu a byly zde k nahlédnutí soudním funkcionářům. Mohly mít podobu soupisu nálezů, úřednických pamětí či právních knih.¹³³

U soudu nepůsobili však jen soudci, ale také mnoho dalších pracovníků, starali se o chod soudu, doručovali půhon, připravovali přelíčení, zapisovali dění u soudu a prováděli také exekuci.¹³⁴ Zaměstnanci městské správy se často shodovali s pomocnými pracovníky u soudu. Z městských kanceláří tak byli například využíváni písaři, čím větší město, tím více mělo písařů. Mladší písaři většinou zapisovali pozůstalosti a inventáře, asistovali u sepisování závětí a vykonávali další drobnější činnosti. Starší písař získával ve větších městech titul kancléře. V menších městech však byly často vděční i za jednoho písaře. Písař byl u soudů také často nejvzdělanějším účastníkem, a to nejen kvůli své gramotnosti, ale také znalosti jazyků, konšelé tak často dávali na jejich radu.¹³⁵ Funkce rychtáře u městského soudu a ve městě celkově postupně degradovala a ubývala na důležitosti. Původně předsedal soudu a měl i svůj zvláštní soud s písařem. Mezi jeho činnosti také patřila správa věznice.¹³⁶ V roce 1619 došlo k úplnému zrušení tohoto úřadu, v následujícím roce byl však úřad opět obnoven a došlo k opětovnému dosazení sesazených rychtářů. Roku 1620 došlo také k posílení pozice rychtářů, jejich úkolem bylo nyní i vyšetřování osob městského stavu, které se účastnily povstání.¹³⁷ Mezi zaměstnance patřili také poslové, kteří roznášeli předvolání k soudu a prováděli exekuce. K pracovníkům soudu náleželi též pochopové, jinak také habarti či panoši, jejich velitelem byl rychtář a prováděli funkci městské stráže nebo prosazovali rozsudky. Podobnou funkci měl také biřic, který bydlel v šatlavě a vykonával zde pozici správce. Byl zde také proto, aby plnil práci, která připadala pochopům příliš nedůstojná.¹³⁸ Mezi zaměstnance soudu spadali i kati, jež se

¹³¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 277.

¹³² ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 45.

¹³³ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 272.

¹³⁴ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 45.

¹³⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 286.

¹³⁶ Tamtéž. s. 288-289.

¹³⁷ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 51-52.

¹³⁸ Tamtéž. s. 45.

¹³⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 289-290.

nacházeli na okraji společnosti spolu s jejich pacholky.¹³⁹ Každé město nemělo svého kata, některá si ho vypůjčovala od jiných měst.¹⁴⁰

Strany a jejich zástupci

Před započnutím pře bylo doporučováno žalující straně, aby se zamyslela, zda je schopná dokázat svá tvrzení, tedy vést při. Pokud by žalobce nebyl schopný se hájit a prokázat svá tvrzení, jeho jednání se považovalo za zbytečné zaneprázdnění soudu. Soud mu proto zamítl žalobu a udělil mu peněžitý trest, ve výjimečných případech mohl žalobce skončit i ve vězení. Mezi vážné prohřešky u soudu patřilo i nedostavení se k soudu, nepokračování v řízení, protahování pře nebo zbytečná žádost o revizi. Také v tomto případě docházelo k udělení pokuty, někdy i povinného vězení. Obě strany se před započnutím soudního řízení měly zkusit smírně domluvit, pouze v případě, že by dohoda nebyla možná, měl do věci zakročit soud. Žalobcem mohla být u soudního sporu osoba z jakékoliv společenské třídy, pohlaví, věku a náboženství.¹⁴¹

Žalovaní se snažili vždy nacházet jakékoliv nesrovnalosti, hlavně mezi žalobou a půhonem, které by mohly utvrzovat jejich nevinu. Nebo alespoň zmást žalobce a způsobit tak zrušení pře pro zmatek. Poslední nadějí pro žalovaného v případě, že právo svědčilo proti němu, bylo naléhat na protější stranu, aby s ním uzavřela smír.¹⁴² V případě nezdaru se vždy dalo přistoupit k prodlužování sporu a oddalování rozsudku, mezi některé taktiky patřila například důkazní listina, kterou měla třetí nepřítomná osoba, prodlužování procesních lhůt, předkládání listinných dokladů bez kopií ad.

U soudu bylo oběma stranám přísně zakázáno uplácet soudce, i přes tento zákaz a možné tresty však k uplácení docházelo. Výhodu pak měla samozřejmě majetnější strana.¹⁴³

U soudu vystupovali také procesní zástupci, řečníci neboli advokáti za jednotlivé strany a jejich funkcí bylo radit a pomáhat dané straně. Řečníkem se mohla stát pouze bezúhonná osoba, která se vyznala v právu, ovládala řečnictví a byla mužského pohlaví. Od 15. století se stalo zastoupení řečníkem naprosto běžné. Zastupující osoby dostávaly za své služby zapláceno od obhajované strany, během 15. a 16. století došlo ke stanovení minimálních odměn za výkon

¹³⁹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 45.; DÜLMEN, Richard van. *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha, 2003. ISBN 80-86569-43-8.

¹⁴⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 291.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 293–294.

¹⁴² Tamtéž. s. 299.

¹⁴³ Tamtéž. s. 297.

této činnosti. Do počátku 17. století se po řečnících nepožadovalo zvláštní právnické vzdělání a nedošlo ani k žádnému omezení počtu řečníků.¹⁴⁴ I přes skutečnost, že právnické vzdělání nebylo požadováno, bylo rozhodně výhodou, a tak postupem času začalo obyčejných řečníků ubývat a nastupovali místo nich tzv. prokurátoři.¹⁴⁵ V případě, že by řečník pomohl protistraně na úkor zastupované strany, čekal ho trest ztráty hrdla,¹⁴⁶ avšak prodejnost advokátů byla v historii soudnictví pověstná.¹⁴⁷ Soud měl právo udělit řečníka chudým, ale také v případě, že si dotyčný nedokázal sehnat vlastního.¹⁴⁸ Právě u advokátů se velmi projevovala finanční nerovnost účastníků pře, ti bohatší si mohli dovolit lepší zástupce.¹⁴⁹

Kromě řečníků mohli u soudu vystupovat také poručníci pře, kteří vykonávali funkci zástupce a plnomocníka strany. Mohli tak u soudu zastupovat účastníka a plnit za něj vymezené úkony.¹⁵⁰

Důkazní prostředky

Soudy se vždy snažily dopátrat pravdy pokud možno racionálními a logickými prostředky, například materiálními důkazy, věrohodným svěděním, přiznáním. Pokud však pro soudce nebylo možné získat pravdu těmito způsoby, uchýloval se soud často k iracionálním řešením, jako procesy, ve kterých hrály hlavní roli nadpřirozené prostředky. Ty měly několik možností původu, nejčastěji se jednalo o původ pohanský či křesťanský. Postupem času začaly být iracionální prostředky zatlačovány více do pozadí, úplně zrušeny však byly až s nástupem moderního soudnictví.¹⁵¹

V pohanství mělo kořeny hlavně zaklínání sluncem či zemí. Právě zaklínání zemí se v právu naší země udrželo velmi dlouhou dobu, a to až do 17. století. Postupem času bylo lehce pozměňováno a vyřčené formule se začaly více přiklánět ke křesťanství, ale jádro zůstalo stejné. Zaklínání probíhalo ve vykopaném hrobě s drnem na hlavě a přitom byla vyřčena fráze „Ať mě země pohltí!“. Nejvíce byl tento iracionální prostředek využíván při mezních sporech. Lidé již před křesťanstvím nepochybovali o schopnosti božstev zasahovat do života lidí, zaklínání tak

¹⁴⁴ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 42.

¹⁴⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 304. Prokurátoři byli profesionální řečníci.

¹⁴⁶ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 43.

¹⁴⁷ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 303.

¹⁴⁸ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 43.

¹⁴⁹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 303.

¹⁵⁰ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 42.

¹⁵¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 314–315.

byla považována za svědectví nadpřirozených sil. Pokud by tvrzení dané osoby nebyla pravdivá, tak svým jednáním povolává nadpřirozené síly, ať zasáhnou.¹⁵²

Po slovanském náboženství zaujalo na našem území vedoucí pozici křesťanství. Ve středověku náležely do nejčastěji využívaných důkazních prostředků ty s iracionální povahou, jednalo se hlavně o ordály¹⁵³ a ordálové přísahy.¹⁵⁴ U ordálů šlo o víru v božskou vládu nad světem, kde Bůh činil rozhodnutí o vině u každého konkrétního případu.¹⁵⁵ Již Břetislavova dekreta¹⁵⁶ z let 1039 zmiňují využívání ordálů, převážně ordálu studenou vodou, ordálu železem a soudního souboje. Ordálu mohly být podrobeny obě strany nebo jen žalovaný, záleželo na rozhodnutí soudu. Katolická církev se začala později stavět proti ordálům, které dříve tolik prosazovala. Od roku 1215 docházelo k pravidelným zákazům asistence kněží na těchto soudech. V pohusitském období ordály probíhaly pouze výjimečně.¹⁵⁷ Ordálové přísahy však začínají vycházet z obliby až během 16. století a o jejich definitivní zákaz se postaralo Obnovené zřízení zemské.¹⁵⁸ Dalším, avšak méně uplatňovaným prostředkem ve středověku, bylo přímé svědectví a od 11. století se využívaly také listiny.¹⁵⁹

S příklonem ke křesťanství se v soudnictví začaly objevovat i jeho prvky, jako bylo učení o posmrtné odplatě a vztahu současného konání člověka k jeho osudu na onom světě. Musely být také uzavírány přísahy s tím, že se dotyčný dotýkal různých náboženských symbolů, nejčastěji bible či relikvie,¹⁶⁰ a opakoval text formule, který mu předčítal písař nebo jeden z konšelů.¹⁶¹ Přísahy dodávaly soudci jistotu, že v dané prohlášení může věřit, a když by nebylo pravdivé, došlo by k potrestání křivopřísežníka v jeho posmrtném životě.¹⁶² Pokud došlo k odhalení křivé přísahy ještě za života daného člověka, byl souzen za křivopřísežnictví, trestem bylo vytržení jazyka a následné stětí.¹⁶³ Nejdůležitější přísahou byla tzv. rozhodovací přísaha, která přicházela na řadu v případě, kdy si soud již nevěděl rady s rozsudkem. Rozhodovací přísaha určovala rozsudek a byla ukládána jedné nebo oběma stranám, občas museli být přítomni také přísežní pomocníci, kteří přísahou podporovali tvrzení dané strany.

¹⁵² KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 315.

¹⁵³ Boží soud

¹⁵⁴ Očištění se pomocí formalizované přísahy za pomoci spolupřísežníků.

¹⁵⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 316.

¹⁵⁶ KRZEMIENSKA, Barbara. Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století. Praha, 1999. ISBN 80-901760-7-0.

¹⁵⁷ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 40–41.

¹⁵⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 319.

¹⁵⁹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41.

¹⁶⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 315.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 321.

¹⁶² Tamtéž. s. 316.

¹⁶³ Tamtéž. s. 320.

Když se přísaha jedné straně nepovedla správně přeříkat, znamenalo to pro ni ztrátu pře.¹⁶⁴ V případě, že se oběma stranám přísaha povedla, nedošlo k rozhodnutí pře.¹⁶⁵ U městských soudů mohli přísahu provádět i Židé, samozřejmě s ohledem na jejich náboženství.¹⁶⁶ Přísahy se ze všech iracionálních důkazních prostředků udržely nejdéle, byly a dodnes také jsou využívány i mimo soudní řízení.¹⁶⁷

Od 14. století byla také využívaná tortura neboli právo útrpné jako další důkazní prostředek s iracionální povahou.¹⁶⁸ Mučení nesměli podstoupit mládenci mladší osmnácti let, dívky mladší patnácti let, starci, lidé choromyslní, hluchí nebo němí, nemocní, lidé s velkou ránou, která by se mučením mohla zvětšit, těhotné a ženy v šestinedělí.¹⁶⁹ Nejčastěji byla tortura využívána u městských soudů.¹⁷⁰ Samotní měšťané však mohli být útrpně vyslýcháni pouze za určitých a přesně stanovených podmínek s ohledem na jejich čest a pořádnost.¹⁷¹ Výslech probíhal tak, že obviněnému byly pokládány otázky a zároveň s nimi probíhalo mučení, které mělo zamezit lžím. U výslechu byl přítomen kat s jeho pomocníky, kteří prováděli mučení, a spolupachatelů, místo ukrytí ukradených věcí či další zločiny, které obviněný spáchal.¹⁷² Průběh tortury nebyl velmi dlouhou dobu nijak upraven, ani v městském zákoníku Pavla Kristiána z Koldína tomu nebylo jinak. V zákoníku bylo pouze zakázáno lidi při výslechu přetrhovat a usmrcovat.¹⁷³ Mučení Koldín nově podporoval jen u velkých a vážných věcí.¹⁷⁴ V roce 1584 přeložil z němčiny Daniel Adam z Veleslavína Traktát o tázání aneb právu útrpném.¹⁷⁵ Šlo o snahu vytvořit zákonná ustanovení v češtině, která mají upravovat a zakazovat určitá jednání při mučení. V této době tak dochází k zásadnímu zmírnění tortury.¹⁷⁶ Mezi nejčastěji využívané způsoby mučení patřil žebřík, skřípec a kozel.¹⁷⁷ Po skončení tortury zde vždy byla možnost přiznání odvolat, jelikož bylo známo, že útrpný výslech nemusí být vždy nejspolehlivější.¹⁷⁸

¹⁶⁴ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 319.

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 321.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 322.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 319.

¹⁶⁸ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41.

¹⁶⁹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 334

¹⁷⁰ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41.

¹⁷¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 334.

¹⁷² Tamtéž. s. 332.

¹⁷³ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. *Práva městská*. s. 386–395.

¹⁷⁴ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 335.

¹⁷⁵ ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel. *Traktát o tázání aneb právu útrpném*. Praha, 1584.

¹⁷⁶ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 333.

¹⁷⁷ Tamtéž. 339. Kozel bylo mučení, při kterém došlo ke svázání do kozelce a vytažení pomocí kladky ke stropu.

¹⁷⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 350.

Postupem času se více začaly využívat svědecké výpovědi.¹⁷⁹ Původně mohl být za svědka považován kdokoliv, kdo byl ochotný odpřisáhnout svou důvěru v tvrzení jedné strany. Teprve později se svědkem stávala osoba, která měla znalosti o skutečnostech přínosných pro soudní proces. V 16. století byla běžně používaná jen druhá varianta.¹⁸⁰ Za svědka mohla být považována pouze bezúhonná a zletilá osoba, dále nesměl být svědek choromyslný či blízký příbuzný obviněného. Mezi svědky také nemohli patřit lidé slepí či hluší, pokud bylo potřeba svědectví jejich chybějícího smyslu.¹⁸¹ Za ideální počet svědků byli považováni dva od každé strany.¹⁸² Teprve po podání žaloby bylo povoleno obesílání svědků s pŕuhonem. Pokud kterákoli strana obcházela svědky už dříve, bylo to považováno za urážku druhé strany. Výjimkou bylo, pokud svědek umíral, musel na vojnu nebo cestoval do ciziny.¹⁸³ Pro soud měly svědecké výpovědi také různou váhu, zpravidla podle společenského postavení, vypovídat však mohla i chudina.¹⁸⁴ Výpovědi svědků byly zapisovány do knihy svědomí, svědčení probíhalo před líčením pře. Ještě než mohlo proběhnout svědectví, musel svědek odříkat přísahu, která potvrzovala pravdivost jeho tvrzení, a poté měl svou výpověď pošeptat písaři do ucha, aby ji nemohl slyšet nikdo jiný, zvláště pak další svědci. Písař i přítomní svědci byli vázáni mlčenlivostí a poté co byla výpověď řečena, již nešla změnit. Až při soudním líčení mohla být svědectví zveřejněna, do této doby musela zůstat v tajnosti.¹⁸⁵ V praxi však nebyla takováto anonymita vždy uplatňována a často docházelo k ovlivňování svědků, hlavně u menších soudů.¹⁸⁶ Soud musel rozhodovat o průkaznosti jednotlivých výpovědí a podle toho s nimi i pracovat. Například pokud svědek sdělil, že danou informaci má pouze z doslechu, nebylo možno s touto výpovědí jednat jako s průkaznou.¹⁸⁷ Důležitou součástí soudu bylo tzv. naříkání svědomí, kdy se po vyslechnutí svědectví snažila protější strana otrást důvěrou v jeho věrohodnost.¹⁸⁸ Naříkat svědectví však bylo nebezpečné pro obě strany, nařčený byl ohrožen na cti a naopak naříkatel mohl být nařčeným souzen za nářek cti.¹⁸⁹ Pokud museli měšťané svědčit u soudu vyššího stavu, nemuseli se dostavovat osobně, stačilo, když vypovídali před purkmistrem a radou svého města, ti výpověď sepsali, zapečetili a poslali šlechtickému soudu. U šlechticů docházelo ke stejnému řešení, také se nemuseli k městskému soudu dostavovat

¹⁷⁹ ADAMOVIÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41.

¹⁸⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 323.

¹⁸¹ ADAMOVIÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41–42.

¹⁸² KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 325.

¹⁸³ Tamtéž. s. 324.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 323.

¹⁸⁵ ADAMOVIÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 42

¹⁸⁶ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 327.

¹⁸⁷ ADAMOVIÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 42.

¹⁸⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 330.

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 331.

osobně a pouze zasílali svá svědectví v písemné formě pod pečeti.¹⁹⁰ Zájem o svědčení u soudu nebyl příliš velký, hrozilo zde nařčení svědomí, a pokud by se svědectví prokázalo za nepravdivé, byl svědek potrestán jako křivopřísežník, jelikož prolomil přísahu.¹⁹¹

Vězení

Pozici správce městského vězení vykonával rychtář a o administrativu se staral písař. S vězni však pracoval jen žalárník nebo biřic, který byl podřízeným rychtáře.¹⁹² Můžeme rozlišovat tři druhy věznění podle právního účelu, prvním je vězení pro dluhy, kde docházelo k uvěznění dlužníka, který nebyl ochotný splácet dluh. Dalším druhem byla zajišťovací vazba, bývala uplatňována, pokud se dalo předpokládat, že se žalovaný bude chtít vyhnout rozsudku útekem. Posledním druhem bylo vězení z trestu, mohlo být považováno i za horší trest než smrt. Před vznikem moderního soudnictví se od věznění neočekávaly žádné výchovné cíle, mělo být čistě trestem.¹⁹³ V případě nepovedeného pokusu o útěk vězně následovaly disciplinární tresty, jednalo se buď o přemístění do těžšího vězení, nebo tresty jako přikování ke zdi, vsazení do klády ad.¹⁹⁴ Kvůli dlouho nevyřešené otázce úhrady nákladů se vězení jako trest nepoužívalo příliš často, jednalo se také v celku o novější trest. Žalující strana s trestem vězení zpravidla nebyla spokojena, často se totiž stávalo, že úhrada nákladů za vězení připadla jí. Věznění všech tří druhů probíhalo zásadně v jedné věznici.¹⁹⁵ Do 15. století bývala pro dluhy často využívána i vazba soukromá, kterou si zajišťovala žalující strana. Koldínův zákoník soukromou vazbu zcela zakazuje, pokud existuje v daném místě obecní vězení, nevidí pro ni důvod. V roce 1579 nařídil městský zákoník, že každý zajištěný člověk ve vazbě musí být do 3 dnů obžalován nebo bude propuštěn na svobodu.¹⁹⁶

Ve městech bývalo často více než jedno vězení, jelikož zde docházelo k rozlišování podle zámožnosti a postavení ve společnosti. Zámožní měšťané bývali věznění v lehkých vězeních, tzv. přednicích, které se nacházely na radnici nebo v městské věži. Jednalo se o pohodlnější místnost s možností návštěv. Pro obyčejné obyvatele se ve městě nacházela šatlava, méně pohodlné chladné vězení s polotmou, zápachem s možností dalších spoluvězňů. Nejhorší vězení ve městě bylo pro nebezpečné a odporné vězně, nacházelo se pod zemí ve sklepech.¹⁹⁷ Při

¹⁹⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 324.

¹⁹¹ Tamtéž. s. 331–332.

¹⁹² Tamtéž.. s. 375.

¹⁹³ Tamtéž. s. 369–370.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 377.

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 369–370.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 371–372.

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 373–374.

věznění se nerozlišovalo mezi ženami a muži, a tak zpravidla končili ve stejném vězení. Ve vazbě se také často ocitali blázni, převážně z důvodu, že byli nebezpeční svému okolí a v okolí byl nedostatek blázinců.¹⁹⁸

Vybavení soudu

Městské soudy z počátku probíhaly na rychtě, poté se přesunuly na radnici.¹⁹⁹ Pro potřeby soudu byl většinou využíván největší sál radnice.²⁰⁰ Spolu s osamostatňováním měst začaly vznikat i samostatné správní a právní jednotky. Zařízení soudu nebylo příliš komplikované, v soudní místnosti se nacházelo křeslo určené pro předsedajícího, přísedící seděli v lavicích a pro písaře byla určena katedra. Místnost byla dřevěnými šraňkami rozdělena na dvě části: na soudní prostor a prostor pro veřejnost. V každé takovéto místnosti se musela nacházet také plastika bolestného Krista, symbol spravedlnosti.²⁰¹ Průběh soudního jednání písaři zapisovali do městských knih spolu s dalšími záležitostmi týkajícími se města.²⁰² Knihy byly uchovávány na radnici často i ve zvláštních truhlicích²⁰³ a sloužily jako soudní protokol. Městským knihám předcházela často zápis do manuálů,²⁰⁴ kde se uvádělo jméno žalobců a žalovaných, předmět sporu, důležité informace o při a rozsudek. Některá města vedla také knihy soudních nálezů, které obsahovaly pouze rozsudky. Dalšími specializovanými knihami byly knihy smolné, kam se zapisovala svědeckví učiněná na mučidlech.²⁰⁵ Do inventáře městských soudů náležely také sochy rolandů,²⁰⁶ které byly symbolem městských práv a soudní výsosti města. Mimo soudní síně se mohly výjimečně vyskytovat i na tržištích při probíhajícím soudu nebo u pranýře.²⁰⁷ Pro soud byla velmi důležitá kancelář, kde se vyhotovovaly soudní písemnosti, neméně důležitou částí byl i prostor pro jejich uskladnění.²⁰⁸ Součástí budovy, kde se konaly soudy, bylo dále i vězení nebo také mučírna, která se zásadně nacházela ve sklepení.²⁰⁹ Mučírny musely být vybaveny potřebnými nástroji, stejně tak i pranýře a popraviště měly svůj inventář nástrojů potřebných pro výkon trestu. Mezi jednodušší nástroje patřily metly, okovy, housličky a potupné masky a byly uchovávány u biřice nebo na rychtě. Složitější nástroje se mohly nacházet na

¹⁹⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 376.

¹⁹⁹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 43.

²⁰⁰ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 355.

²⁰¹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 43.

²⁰² Tamtéž. s. 44.

²⁰³ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 355.

²⁰⁴ Příruční knihy, do kterých se zapisovalo ihned při jednání (koncepty).

²⁰⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 368–369.

²⁰⁶ Rytíři s mečem

²⁰⁷ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.

²⁰⁸ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 355.

²⁰⁹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.

mnoha místech ve městě, nejčastěji na náměstí nebo u kostela, mezi jejich inventář patřily obojky zapuštěné do zdí, řetězy s pouty, klády,²¹⁰ trdlíce²¹¹ ad.²¹² Nejznámějším a dodnes často dochovaným zařízením pro výkon trestu byly pranýře, které se nacházely na trvalém vyvýšeném místě, mohlo jít o pouhý železný kruh zapuštěný do zdi, dřevěný kůl, kamenný sloup nebo celé potupné lešení. Dalším druhem byly stolice ze železa nebo kamene či železné klece. Pranýře bývaly zdobeny maňasy,²¹³ korouhvičkami, zvonci nebo sochou ruky s mečem. Přibíjely se na něj také předměty jako uťaté jazyky, ruce, uši ad.²¹⁴ Hrdelní soudy musely zřizovat popravistiště za městy, nejčastější byly šibenice.²¹⁵ Mezi další druhy popravistišť patřila stínadla, kola nebo hranice.²¹⁶

Oděv, do kterého byli soudci během zasedání oblečeni, se většinou dochoval ve výtvarném umění z dané doby. Jsme tak schopni říci, že soudci byli většinou oděni do dlouhých různobarevných oděvů (často plášťů), které bývaly doplňovány kožešinou na límci a rukávech.²¹⁷ Ze 17. století pochází vyobrazení od městského soudu v Roudnici nad Labem, kde soudci zasedají v pláštích se zřasenými tuhými límci a nemají pokrývku hlavy. S postupem doby a módy se tak oděvy měnily, avšak plášť jako důležitá součást nikdy nechyběl.²¹⁸

2. Soudy po roce 1627

2.1. Změny v soudnictví

S porážkou českých stavů na počátku třicetileté války dochází k úplnému nástupu Habsburků k moci. Jako následek porážky vzniká zvláštní soud, který má vést procesy s představiteli stavovského odboje. Kompetence zemských sněmů a soudů začaly být oslabovány a více se nově prosazoval vliv římského práva.²¹⁹

V roce 1627 došlo k vydání Obnoveného zřízení zemského²²⁰ pro Čechy a v roce 1628 pro Moravu, jednalo se o klíčovou kodifikaci práva. OZZ zavedlo v soudním řízení u zemského soudnictví možnost revize panovníkem, zemské soudy tak pozbyly svojí svrchovanosti.²²¹ Král

²¹⁰ Vkládaly se do nich nohy.

²¹¹ Vkládaly se ruce a krk.

²¹² KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 356.

²¹³ Panáči s mečem v ruce

²¹⁴ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 356–357.

²¹⁵ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 44.

²¹⁶ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 359.

²¹⁷ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 47.

²¹⁸ Tamtéž. s. 48.

²¹⁹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 49.

²²⁰ Dále OZZ

²²¹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 49.

se tak stává jediným zdrojem soudní moci, která je vykonávána v jeho jménu.²²² Hlavním pramenem práva se stala panovnická nařízení, jelikož zákonodárná moc připadala nyní jen králi.²²³ Velké množství královských soudů sídlilo nyní v Praze, v čele s nejvyššími úředníky království, jednalo se o zemský soud, komorní, dvorský, apelační, menší soud zemský a purkrabský. Proces musel být nově vždy veden v písemné formě a zavedena byla také zásada oficiality.²²⁴ Soukromé iniciativy k soudu byly stále povoleny. Nastoupil také inkviziční princip²²⁵ nebo také vyhledávací v trestním řízení.²²⁶ Princip personality práva zůstal naprosto nedotknut. OZZ zakázalo svobodné nalézání práva, tedy vytváření a využívání soudních nálezů jako právních norem. Soudy se tak mohly odkazovat pouze na OZZ a jakékoli doplnění náleželo panovníkovi.²²⁷ Soudní proces se s OZZ stal mnohem složitější, a vznikla tak potřeba využít k obhajobě soudní zástupce, advokáty.²²⁸ Novým podpůrným pramenem zemského práva se v OZZ stal Koldínův zákoník, který byl do této doby uplatňován pouze v městském právu.²²⁹ Římské právo se tak de facto poprvé stává podpůrným pramenem k OZZ, jelikož Koldínův zákoník jím byl silně ovlivněn. Tímto rozhodnutím došlo k přiblížení zemského práva k městskému.²³⁰

V roce 1642 došlo ke zrušení mezního a maršálského soudu a jejich kompetence přešly na zemský soud.²³¹ Koncem 17. století prošly malou změnou i vrchnostenské soudy, které musely mít nově potvrzené rozsudky smrti od apelačního soudu.²³²

2.2. Městské soudy

V městském právu byl nadále uplatňován Koldínův zákoník,²³³ a to až do 18. století, v prakticky nezměněné podobě.²³⁴ Nově se u městských soudů začal podobně jako u zemských soudů uplatňovat písemný proces.²³⁵ Výměna ústního procesu za písemný byla u městských soudů dlouhodobým problémem, tzv. pragmatiky z roku 1641 a na ně navazující instrukce

²²² ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 50.

²²³ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 160.

²²⁴ Povinnost zahájit trestní řízení z úřední moci.

²²⁵ Povinnost soudu se aktivně zapojovat do vyhledávání důkazu případu.

²²⁶ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 49.

²²⁷ Tamtéž. s. 50.

²²⁸ Tamtéž. s. 51.

²²⁹ Tamtéž. s. 49.

²³⁰ ADAMOVIČ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 160.

²³¹ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 53.

²³² Tamtéž. s. 52.

²³³ Tamtéž. s. 49.

²³⁴ Tamtéž. s. 51.

²³⁵ ADAMOVIČ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 168.

apelačního soudu z roku 1644 přispěly k podpoření této změny.²³⁶ Úplné zrušení ústního procesu se však ještě dlouhou dobu nedařilo, hlavním důvodem byly jeho nižší náklady a také rychlost.²³⁷ U městských soudů mohlo být také nově vedeno soudní řízení inkvizičního principu, do OZZ se zde vyskytovalo pouze akuzační řízení. Akuzační proces byl závislý na iniciativě stran. Inkviziční proces se uplatňoval v trestním řízení a postupem času se stal jediným povoleným.²³⁸ Hlavním změnou, kterou městské soudnictví prodělalo po OZZ, bylo jeho zrychlení, došlo totiž ke zkrácení lhůt. Strany měly nově možnost se i domluvit na ještě kratších lhůtách, než které byly zákonem stanoveny. Městské soudy byly rychlejší z důvodu, že obesílaly jednotlivé strany, na rozdíl od zemského soudu, kam se musel dotyčný vždy dostavit.²³⁹

2.3. Apelační soud

Do vzniku OZZ podléhaly rozsudky apelačního soudu revizi komorního soudu, s OZZ však přechází tato kompetence na českou dvorskou kancelář.²⁴⁰ OZZ také stanovilo, v jakém případě lze žádat apelační soud o naučení, umožněno to bylo pouze ve třech případech, že byl někdo uvězněn a nebyla na něj do čtrnácti dní podána žaloba u městského soudu, v případě, že nastaly pochyby o možnosti aplikování tortury či pochybnosti o odsouzení, a pokud obžalovaný určil jako spolupachatele osobu z vyššího stavu nebo měšťana královského města.²⁴¹ Roku 1628 došlo k posílení postavení apelačního soudu skrze reskript Ferdinanda II. Radové museli podle reskriptu povinně absolvovat písemnou a ústní zkoušku z trestního a civilního práva před komisí složenou z apelačních radů a prezidenta apelačního soudu.²⁴² Nové apelační rady jmenoval panovník na základě výsledků jejich zkoušky. Roku 1628 změnil také Ferdinand II. způsob hlasování u soudu, od této doby se mělo postupovat od nejmladšího k nejstaršímu, v roce 1644 následovala však další změna, která zavedla pořadí opačné.²⁴³ V tom samém roce zavedl Ferdinand III. ve své instrukci zákaz přijímání odvolání k apelačnímu soudu v případě, že nebylo podepsáno advokátem.²⁴⁴ Od roku 1651 dostal apelační soud na starost agendu zahraničních lén, které dosud posuzovalo již zrušené hejtmanství německý lén.²⁴⁵

²³⁶ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 62.

²³⁷ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 168.

²³⁸ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 57.

²³⁹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 227–228.

²⁴⁰ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 53.

²⁴¹ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 205.

²⁴² ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 54.

²⁴³ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 206.

²⁴⁴ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 54.

²⁴⁵ Táž - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny země Koruny české - Právo*. s. 206.

2.4. Soudní proces se zaměřením na městské soudy

Soudci a soudní personál

U městských soudů neměli všichni soudci stejný vliv na rozhodování, jejich hlasy sice měly stejnou váhu, ale existovaly zde formální rozdíly. Například u soudu byla stanovena čestnější místa pro některé z nich, tzv. konšelé přední a konšelé zadní. Důležitými indikátory pro rozdělování bylo, jak dlouho který konšel seděl u soudu, ale také stáří jednotlivých soudců. OZZ rozhodlo, že stáří osoby nemá u soudu žádnou rozhodovací hodnotu a za mnohem důležitější uznalo stáří služební. K fyzickému stáří bylo přihlíženo pouze v případě, že byli soudci dosazeni do funkce ve stejnou dobu.²⁴⁶

Ohledně dozoru na pozici rychtáře probíhal velmi dlouhý spor mezi českou komorou a českou dvorskou kanceláří, který se vyřešil roku 1635 královským dekretem, jenž svěřil pravomoc nad rychtáři české dvorské kanceláři. Původně se o pozici rychtáře starala česká komora s dohledem nejvyšších zemských úředníků. Kancelář tak mohla jmenovat a dosazovat nové rychtáře. Po smrti Ferdinanda II. v roce 1637 však česká dvorská kancelář nefungovala a úprava z roku 1635 přestala platit. České komoře se tak vrátila pravomoc nad rychtáři a trvala až do roku 1753.²⁴⁷

Po třicetileté válce dochází ke zvýšení vzdělanosti písařů, hlavním důvodem bylo umožnění studií světského práva v Praze na obnovené právnické fakultě. Většina městských písařů se tak účastnila alespoň jednoho kursu na právech v Praze.²⁴⁸

Strany a jejich zástupci

OZZ naléhalo na obě strany před započnutím pře, aby se pokusily urovnat své rozepře mimosoudně, a pouze pokud to není možné, tak se obrátit na soud.²⁴⁹ Pokud však pře již započala, měl soud od roku 1627 již zakázáno přemlouvání stran ke smíru.²⁵⁰ Nově OZZ umožňovalo chudé straně podat žalobu či revizi bez kauce, pokud však žalující strana prohrála takovýto spor, byl žalobce uvězněn.²⁵¹

Advokáti se postupem 17. století stávají nepostradatelnými kvůli větší složitosti procesu. Pozice advokáta začala být také postupně lépe ohodnocována a mohla být velmi výnosná. OZZ

²⁴⁶ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 276–277.

²⁴⁷ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 51–52.

²⁴⁸ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví*. s. 288.

²⁴⁹ Tamtéž. s. 293.

²⁵⁰ Tamtéž. s. 299.

²⁵¹ Tamtéž. s. 296.

ustanovilo základní právní úpravu advokacie. Zástupcem strany byl prokurátor, řešil podání a další procesní úkony jako plnomocník své strany. Od roku 1652 se mohla stát advokátem pouze osoba s vysokoškolským vzděláním.²⁵²

Ačkoliv OZZ umožnilo mnoho pokroků v soudnictví, nemohlo se však vyhnout ani několika chybným rozhodnutím. Jedním příkladem by mohlo být vytvoření nedomyšlených ustanovení, která se dala zneužít u soudu k jeho nekonečnému prodlužování. Mezi taková zneužití zdržující soud patřila žádost o výslech svědka, o kterém se vědělo, že je v cizině. Často dotyčný „svědek“ nevěděl ani nic důležitého k případu, ale to nebylo důležité. Nejdříve se dotyčný v cizině hledal, aby mohl být obeslán, a poté se čekalo, až se dostaví k soudu, do té doby bylo řízení zastaveno.²⁵³

Důkazní prostředky

Od počátku 17. století se začínají důkazní prostředky vyvíjet racionálním směrem.²⁵⁴ S OZZ dochází k úplnému zákazu provádění ordálových přísah. Dalším opatřením byl zákaz ukládání rozhodovací přísahy oběma stranám v soudní procesu, který zamezoval velmi častému problému, kdy se přísaha oběma stranám povedla, a nedošlo k rozhodnutí pře.²⁵⁵ OZZ nově stanovilo povinnost výslechu před mučením, a to v každém případě, i kdyby byl obviněný přistižen při činu. V případě přiznání k činu již při výslechu nebylo potřeba přistupovat k tortuře.²⁵⁶ K podrobné úpravě tortury došlo až v 18. století, kdy byla také zrušena.²⁵⁷ Soudy se musely řídit řadou předpisů, které určovaly, jak posuzovat jednotlivé důkazy.²⁵⁸

Změnou prošel i proces výslechu svědků, v OZZ bylo stanoveno, že se nemá jen vyslechnout, co chce svědek říci, ale mají mu být kladeny i otázky. Mezi kladené otázky patřilo stáří svědka, existující příbuzenství či nepřátelství s jednou ze stran, co ví o daném případě a odkud své informace čerpá. Výpověď nadále zůstávala tajnou.²⁵⁹ Pokud se svědek dostal ve své výpovědi do rozporu s hodnověrnými písemnostmi, městskými knihami nebo doloženými zápisy, bylo jeho svědectví považováno za falešné. Za nepřípustnou se považovala také manipulace s datací dokladu, která opět rušila věrohodnost svědectví.²⁶⁰

²⁵² ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 61.

²⁵³ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 301.

²⁵⁴ ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 65.

²⁵⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 321.

²⁵⁶ Tamtéž. s. 336.

²⁵⁷ ADAMOŤÁ, K. *Dějiny českého soudnictví*. s. 41.

²⁵⁸ Tamtéž. s. 65.

²⁵⁹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 327.

²⁶⁰ Tamtéž. s. 331.

Vězení

V OZZ došlo k upravení lhůty, do které musela být zajištěná osoba ve vězení obžalována. Původně byla stanovena na tři dny, nejednalo se však o příliš reálnou lhůtu, nově tak byla prodloužena na čtrnáct dní.²⁶¹

²⁶¹ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 373.

II. Soudní pře

1. Prameny

Fond Archiv města Kolín byl poprvé uspořádán písařem Františkem Tumlířem v roce 1788. Jeho činností došlo k rozdělení všech materiálů do třiceti dvou věcných skupin a zaevidování do dvaceti jedna knih zvaných Tumlíře, podle jejich tvůrce. Tumlíře jsou využívány v archivu dodnes jako pomůcky pro základní nahlédnutí do spisů a vyhledávání v nich.²⁶² V Tumlířích číslo 14. a 15. se nachází soudní spisy první instance z období let 1589-1785. Jedná se o seznam více než dvou tisíc soudních sporů, jež byly projednávány městským soudem v Kolíně. Spisy jsou v Tumlířích základně popsány, popis sporu často obsahuje pouze jména žalobce a obžalovaného. V lepších případech se můžeme dočíst, co je předmětem sporu. Zápis je veden v jednoduché formě, vlevo je napsán den a měsíc, uprostřed stránky se nachází rok zvýrazněný podtržením. Pod informací o roce, ve kterém byl daný spor veden, je základní seznámení se sporem, vpravo je vepsáno registrační číslo. Jedním z obsáhlejších záznamů je zápis o případu z 28. 3. 1628 „*Akta mezi (...) panem Zárubou, a (...) paní Sabinou Střelovcovou vdanou Kinskou strany od poddaného pana Střelovce postřeleného poddaného pana Záruby*“.²⁶³

Složky s jednotlivými soudními spory obsahují různé písemnosti, ať již listiny, dopisy, výpisy, výpovědi, překlady, rozsudky, plnomocenství a další specifické dokumenty. Na začátku spisu se většinou nachází krátké seznámení se sporem, které je totožné se zápisem v Tumlíři, jelikož jde o zápis, který byl do spisu přidán až později právě Františkem Tumlířem. Nejčastěji využívanou písemností v soudních sporech byly dopisy, před soudem docházelo k jejich ústnímu přednesu. Skrze ně často probíhala jediná komunikace stran účastnících se sporu, každý nový dopis tak vyvolával odpověď druhé strany, která se proti němu ohrazovala. Součástí sporu mohly být i dopisy staršího data, například dochované z jiných soudních případů. V případě stručnější zprávy se místo dopisu ve složce nacházel pouze list. Výpisy pocházely z různých městských knih a pořizovali je buď písaři, nebo úřední služebníci a sloužily jako důkazní materiály. U některých spisů došlo k vypsání pouze důležité části z dané knihy, pojmenované jako poznámka a poznamenané na samostatném listě či jako součást jiného dokumentu. Výpovědi byly prováděny nejprve skrze dopisy, k jejich zopakování došlo

²⁶² *Vademecum - SOA Praha*. Fond Archiv města Kolín.

<http://soapraha.bach.cz/soapraha/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=UM-4wcLFDYXzXS7zWR5uQ7OnpPjgeFNUibZeSJVZ5fXQcuGkRXYb6H_EWc4RO9whul7zN2kufJTzFwPuoHwjDxADECwAgVfdqGvWmQcJBCA%3D&rowPg=3> [cit. 2022-1-1].

²⁶³ *SOKAK*, Archiv města Kolín, Tumlíř XIV. s. 3.

v zápisech od soudu. Překlady, také nazývané prepisy, byly využívány ve sporech, které se vedly v jiném jazyce, než ve kterém byly psané dané dokumenty, přiloženy byly i originály s původním jazykem. Rozsudky se ve spisech nacházejí pouze výjimečně. Běžně uplatňovaným dokumentem bylo plnomocenství, využívané v případě, že se daná osoba nemohla aktivně účastnit sporu, například z důvodu odcestování nebo špatného zdraví. Byl v něm určen plnomocník či plnomocníci, kteří osobu v požadované době zastupovali. Podle druhu sporu se ve složce mohou nacházet i jiné specifické písemnosti. Mezi dokumenty zabývajícími se dědictvím se nejčastěji objevuje inventář a testament. Ve složce z roku 1626 se nachází jediné dochované oznámení o odkladu přeslyšení z tohoto období.²⁶⁴ K výjimečným případům patří také využití rejstříků, ceníků, poznamenání škod, rozdělení majetku či opisy panovnických rezolucí a artikulů.

Rozsudky spolu se zápisy od soudu se ve složkách jednotlivých spisů dochovaly pouze výjimečně. Avšak několik případů naznačuje, že musely být součástí daných spisů, hlavně těch, které končí odvoláním k apelačnímu soudu. Detailněji se tomuto tématu bude věnovat kapitola 3.2. Získané poznatky a závěry.

Z období mezi lety 1600–1665 se dochovalo šedesát soudních případů, avšak z několika soudních spisů je zřejmé, že se nejednalo pouze o tento počet. Dochází zde totiž k odkazům na předešlé soudní pře, které však nejsou evidovány ani v Tumlířích, k jejich zániku či ztrátě tak muselo dojít již před uspořádáním fondu Archivu města Kolín v roce 1788.

2. Typologie soudních sporů

Zkoumaný vzorek šedesáti dochovaných soudních spisů od kolínského městského soudu z let 1600–1665 můžeme rozdělit do několika kategorií: vlastnické spory, jednání proti životu a zdraví, urážky na cti a hanění, pytláctví, spisy bez udaného předmětu sporu. Do vlastnických sporů spadají motivy jako dědictví, poručnictví, dluhy, krádeže a spory o peníze. Jednání proti životu a zdraví zahrnuje ublížení na zdraví. V případě spisů bez udaného předmětu sporu se jedná pouze o torzo spisu, ze kterého není zřejmé jeho téma. Největší skupinu tvoří vlastnické spory a nejčastějším předmětem sporu jsou případy zabývající se dědictvím. K výjimečným případům náleží jediný případ pytláctví.

²⁶⁴ *SOKAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11.

2.1. Vlastnické spory

Jedná se o nejpočetnější kategorii, téma vlastnictví se objevuje ve dvaceti sedmi případech. Takto velké procento případů se však dá očekávat, již Jiří Klabouch a Pavla Slavíčková se ve svých pracích zmiňují o jejich četnosti u městských soudů.²⁶⁵ Kvůli četnosti se spory budou dále dělit do několika skupin, a to na spory majetkové, finanční a spory o náhradu škody. K dělení dochází především kvůli jejich počtu a možnosti zachytit co největší záběr motivů.

Majetkové spory náleží k nejpočetnějším případům v této skupině. Nejčastějším předmětem pře bylo dělení pozůstalosti. Před smrtí docházelo k sepsání testamentu, který určoval rozdělení majetku po smrti dané osoby a později byl v případě sporu využíván u soudu.²⁶⁶ Důležité bylo dodržet všechny formality spojené s jeho tvorbou, pokud dodrženy nebyly, mohlo dojít ke zpochybnění jeho kredibility. Dotyčná osoba musela být psychicky schopná k jeho sepsání, tedy musela být při zdravém rozumu a dobré paměti, jinak neměla nárok na jeho vytvoření. Nemoc a vysoký věk však na legitimitě nic neměnily.²⁶⁷ Nutností byly kšaftovní svědci, jejich podpisy potvrzovaly pravost dokumentu.²⁶⁸ K sepsání kšaftu mohlo dojít buď za dobrého zdraví, nebo leže v nemoci. V případě dobrého zdraví ho osoba mohla podat do rady, anebo zapečetěný svěřit dvěma důvěryhodným osobám. Při nemoci musel být kšaft sepsán nejméně před dvěma svědky a opět u nich uschován do doby uvedení v jeho platnost.²⁶⁹ Po smrti nebožtíka bylo povinností svědků předat kšaft ku právu. Na přání kohokoliv může být poté kšaft ukazován a čten.²⁷⁰ Formální podoba testamentu byla pro měšťany podrobně popsána v Koldínově městském zákoníku a její dodržování bylo závazné. Soudy se častěji zabývaly kšaftem movitějších měšťanů, důvodem byla samozřejmě možnost většího zisku v případě rozhodnutí soudu ve prospěch oponující strany. Spory zaměřující se na téma pozůstalosti se mohly táhnout i roky a jejich řešení nebylo úplně jednoduché. V případě, že při dělení pozůstalosti nebylo ještě některé z dětí dospělé, docházelo k uplatnění pozice poručníků, kteří se starali o majetek a zastupovali danou osobu až do dosažení její dospělosti.²⁷¹

²⁶⁵ KLABOUCH, J. *Staré české soudnictví*. s. 217.; SLAVÍČKOVÁ, P. *Konfliktní soužití*. s. 20.

²⁶⁶ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. *Práva měšťská*. s. 129.; Testament (tzv. kšaft) byla poslední vůle.

²⁶⁷ Tamtéž. s. 130

²⁶⁸ Tamtéž. s. 131.

²⁶⁹ Tamtéž. s. 131.

²⁷⁰ Tamtéž. s. 132.

²⁷¹ Tamtéž. s. 114.

O majetek nemuseli mít zájem pouze rodinní příslušníci, ale také panovník, a to skrze odúmrtí.²⁷² Příkladem by mohl být soudní spor z roku 1605, kdy se Dorota Mečířová soudila o pozůstalost po svém manželovi Janu Mečířovi.²⁷³ V průběhu soudního řízení je předloženo několik důkazů, proč by neměl majetek připadnout Dorotě. Prvně byl předložen důkaz z purkmistrovských knih, kde bylo dokázáno, že v roce 1596 byla Dorota ve vězení z důvodu provinění vůči Bohu a vrchnosti. Z vězení byla propuštěna kvůli přimluvám s pohrůzkou, že příště jí nebude tak snadno odpuštěno. Jde o důkaz, že nebyla příliš řádnou ženou. Dále bylo přiloženo poručení o rozdělení majetku obou manželů na dvě části, manželé poté bydleli odděleně. Dorotě připadl dům na předměstí a Jan zůstal v domě nacházejícím se ve městě. V tomto případě mělo jít o důkaz, že Dorota nebyla ani dobrou manželkou. Při představení svědků pak došlo k potvrzení tohoto chování, totiž, že „ona lála, hromovala a oplzle ke svému manželovi mluvila“. Skrze většinu dokumentů v daném případě jsou protkány upomínky, že Dorota neprodila žádného dědice a mohlo tak dojít k nárokování odúmrti. Kšaft nebyl v tomto sporu uznán za platný, a to z důvodu nedodržení formalit a také proto, že nebyl psán při plných smyslech sepisovatele. Soud rozhodl ve prospěch krále a Dorota za svoje provinění byla vypovězena z města, přišla tak i o svoji část majetku. Rozhodnutí sporu je podpořeno dvěma případy z města Čáslavi, kde za podobné provinění vůči manželovi byly ženy též z města vyhnány.

Pouze výjimečně se vyskytují případy zabývající se spory o náhradu škody. Příkladem lze uvést spor, který byl řešen před soudem v roce 1628, kde Zikmund Naksera obviňuje Martina Havránka z krádeže dobytka a způsobení zranění jedné z ukradených klisen.²⁷⁴ Naksera žádá o náhradu škody, která mu tímto jednáním vznikla, klisnu totiž nemohl kvůli zranění využít v době sklizně a setí. Naksera v dopisu adresovaném soudu oznamuje, že dané provinění může lehce prokázat, ve složce věnované tomuto případu se však rozsudek nenachází. Posledním dokumentem je dopis od Martina Havránka, který obvinění odmítá a vyžaduje předložení důkazů.

Finanční spory se mezi soudními případy objevovaly velmi běžně, řešily převážně vymáhání dlužné částky. Většina případů probíhala podobně: osoba zapůjčovala peníze, dokud jí částka nebyla do určité doby navrácena, snažila se s dlužníkem domluvit na jeho možnostech. Pokud dlužník neměl žádné peníze, které by mohl vrátit, nebo s věřitelem nekomunikoval,

²⁷² Majetek, který nemá dědice, připadá králi.

²⁷³ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9.

²⁷⁴ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 13.

docházelo většinou ke vzniku soudního sporu. U většiny sporů nebyl uveden důvod dluhu, výjimkou byla zmínka o dluhu za pivo a zapůjčení peněz na nákup na trhu.²⁷⁵ K zajímavějším případům patří spor z roku 1626, ve kterém žaluje Václav Jiří Kolumban vojáka Jana Arnoldiho z nepravdivého nařčení, že mu dluží peníze.²⁷⁶ Kolumban sděluje soudu, že dlužnou částku Arnoldimu již vrátil a žádá omluvu. Kvůli vojenským problémům byl však případ odložen a soud nezasedal, nedošlo ani k oznámení odkladu, na což si Kolumban stěžoval. Arnoldi byl však voják a než došlo k řešení pře, tak pokračoval s vojskem. Spor tak nebyl dořešen a nemá rozsudek.

2.2. Jednání proti životu a zdraví

Případy zabývající se proviněními vůči životu a zdraví se vyskytují ojediněle, nikoliv však výjimečně. Celkem devět spisů se zabývá touto tematikou. Ve většině případů dochází k označení předmětu sporů jako ublížení na zdraví. K těmto výtržnostem docházelo hlavně z důvodu požití alkoholu, často se tak objevují spory ve spojitosti s návštěvou krčmy, kde dojde k šarvátce, většinou slovní a ta poté vyústí ve fyzický konflikt. Jelikož vlastnictví zbraně bylo v této době naprosto běžnou záležitostí, mohly tyto šarvátky končit těžkým ublížením na zdraví či smrtí. Ze všech šedesáti případů se však žádný nezabýval tématem zabití či vraždy. Příčinou konfliktu byla převážně urážka na cti, hanlivé výroky o konkrétní osobě či její rodině či planá obvinění. Pokud problém mezi oběma stranami pokračoval i při konání soudního řízení, mohli být aktéři vsazeni do vězení, aby došlo k uklidnění před pokračováním soudu. K napadení docházelo prakticky čímkoliv, co bylo po ruce, často je pouze zmiňován kord nebo tasená zbraň. Výjimečná je zmínka o nabité ručnici z roku 1628, ze které však nebylo vypáleno.²⁷⁷ Většina sporů měla i velké množství svědků, hlavně pokud začala v krčmě nebo někde na veřejnosti. Výhodou sporů zabývajících se ublížením na zdraví dále bylo i množství důkazů, které se uchovaly na těle napadeného. Pro soud tak mohlo být rozhodování jednodušší. Zajímavým příkladem je případ z roku 1630, ve kterém nefigurovalo žádné požití alkoholu.²⁷⁸ Jednalo se o ozbrojené napadení s ublížením na zdraví. Žid Jakub Ciprle obviňuje Adama Zikmunda Píseckého z výtržnosti provedené na svobodné silnici. Písecký ho zde dostihl s tasenou zbraní a zranil mu nos, avšak Ciprle mu zbraň vzal, a nedošlo tak ke větší újmě na zdraví. V jednom z dopisů dochází ke zmínce, že Písecký se měsíc po napadení nacházel ve

²⁷⁵ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 17.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 14.

²⁷⁶ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11.

²⁷⁷ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 12.

²⁷⁸ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 16.

vězení, avšak není uvedeno z jakého důvodu. Často je také zmiňováno, že je velmi obtížné ho dostat k soudu. Rozhodnutí soudu se nedochovalo, ale z odvolání k apelačnímu soudu je jasné, že městský soud rozhodl ve prospěch Ciprleho a Písecký se tak odvolává.

2.3. Urážky na cti a hanění

Téma urážky na cti a hanění se objevuje v soudních sporech velmi často, a to v sedmnácti případech. Kromě urážky na cti docházelo také k označení předmětu sporů jako náрек poctivosti či cti, pomluvení nebo hanění. Ve většině případů nebyla nouze o svědky. Urážka na cti mohla proběhnout skrze nadávku či obvinění z nějakého činu. Nejčastějšími nadávkami byl zloděj nebo zlodějka, šelma, zrádce, ale vyskytují se i pestřejší výrazy jako „*huncfuk*“²⁷⁹ či „*skurvysyn*“²⁸⁰. Obvinění mohlo být ze lhaní, pomlouvání, kradení, neslušného chování nebo špatného výkonu pozice.²⁸¹ Příkladem lze uvést spor z roku 1650, kde Pavel Šprlink viní Zikmunda Kozela z nářku své a manželčiny poctivosti.²⁸² Zdůrazňuje, že byl označen za sakramentského zloděje a huncfuka a požaduje, aby byla uplatněna pokuta. Kozel v odpovědi na Šprlinkovo obvinění sám obviňuje Šprlinka z nářku cti. Kozel nakonec uznává, že byl Šprlink ve sporu úspěšnější a prokázal, že má pravdu. Dále soudu oznamuje, že zaplatí škody a očekává pokutu. Výjimečné nebyly ani spory mezi ženami. Z roku 1631 se nám dochoval případ, kdy došlo k pomluvení Doroty Večanové Dorotou Havránkovou a Dorotou Listopadovou.²⁸³ Havránková s Listopadovou se obhajují proti obvinění tím, že vše bylo pouze vyřčené z lítosti a hněvu. Do sporu se vložil i manžel Večanové, který potvrdil výroky své manželky. Ve spise se sice nenachází rozsudek, ale ze dvou přiložených dokumentů je zřejmé, že soud se přiklonil na stranu Večanové. Jedná se o dokumenty obsahující informace o finančních nákladech, které mají Havránková a Listopadová zaplatit. Tedy náklady za obesílání, odkládání, využití písaře ad.

2.4. Pytláctví

Předmět pytláctví se vyskytuje pouze jednou, v roce 1638 obvinil forstmistr panství poděbradského a kolínského Mikuláš Gerštorf Jana a Matěje Kučeru, že již delší dobu kradou a pytláčí v poděbradském panství.²⁸⁴ Zmiňuje také, že o jejich pytláčení se již nějakou dobu ví

²⁷⁹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 21.

²⁸⁰ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 24.

²⁸¹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 20.; Purkmistr obviněn ze špatného výkonu své pozice.

²⁸² *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 22.

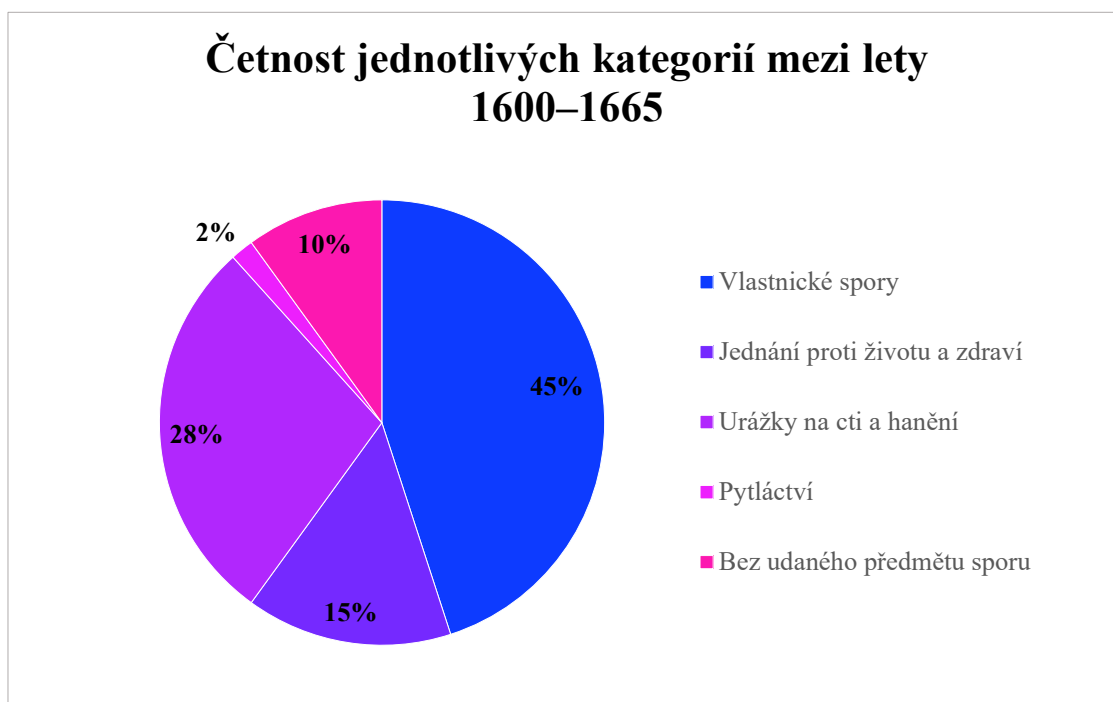
²⁸³ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 18.

²⁸⁴ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 14.

a nic se s tím nedělá. Ve složce se nachází pouze jediný list adresovaný rychtáři, purkmistrovi a radním města „Nového“ Kolína. Jan a Matěj Kučerovi byli totiž kolínskými měšťany.

2.5. Spisy bez udaného předmětu sporu

V šesti případech se ve spisu dochoval pouze jediný dopis, ze kterého není možné poznat, co bylo předmětem sporu. Tématem dopisů mohlo být odvolání k apelaci, dopomožení se „stanného práva“ či žádost o odklad od apelací. V roce 1648 žádal Daniel Hytich o odvolání k apelačnímu soudu od sporu, který vznikl na začátku téhož roku.²⁸⁵ Předešlý spor z roku 1648 však není součástí dochované evidence soudních sporů první instance. V dopise z roku 1640 žádají opatrovníci záduší sv. Víta v předměstí zálabském o dopomožení jim daného „stanného práva“ proti Pavlovi Horynovi.²⁸⁶ Opatrovníci dostali od soudu v září roku 1640 nárok na „stanné právo“ proti Pavlovi Horynovi, nebyli však schopni ho uplatnit. Ke konci měsíce října tak žádají purkmistra a radní města o pomoc. Také v tomto případě se nedochoval žádný předešlý spor. Jediná žádost o odklad od apelací se dochovala z roku 1612, v dopise zde Kateřina Dobešovská žádá o již druhé odložení.²⁸⁷ Dobešovská píše dopis na místě svého syna Jindřicha Dobešovského a chce prodloužit čas, než bude její syn povolán k apelaci. Již druhé prodloužení zdůvodňuje tím, že nemá ve městě přátele a nemá se tak kde poradit, dále také nemá nikoho, kdo by se o domácnost staral, když bude pryč.

²⁸⁵ SOkAK, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 16.

²⁸⁶ SOkAK, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 15.

²⁸⁷ SOkAK, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 8.

3. Uplatnění právní teorie u městského soudu v Kolíně

V první polovině práce došlo k seznámení s tematikou soudnictví a zachycení proměn, které nastaly v roce 1627 s Obnoveným zřízením zemským z teoretické stránky. Současná kapitola se zaměří na porovnání rozdílů mezi soudní a právní teorií a uplatňovanou praxí u městského soudu v Kolíně na příkladu šedesáti soudních spisů. Kapitola bude rozdělena na dvě části, první se bude zaměřovat na jednotlivé tematické okruhy vymezené v první polovině práce. V druhé části dojde ke zhodnocení získaných poznatků a k pokusu o osvětlení některých jevů.

3.1. Aplikace teorie s rozdělením na jednotlivé tematické okruhy

Městské soudy

Soudní spory, kterými se zabývaly zkoumané spisy, se řešily u soudu obyčejného. Rozhodovali zde konšelé, kterým předsedal purkmistr. Rychtář bývá zmiňován pouze v souvislosti se zatýkáním, odvodem a vsazením do vězení.²⁸⁸ Doba trvání soudní pře závisela na povaze sporu a také na přístupu zúčastněných stran. Pře se tak mohly táhnout někdy i roky, ovšem ve většině případů docházelo k vyřešení alespoň v témž roce. Pokud bychom vzali průřez všemi případy, řešení sporu průměrně zabíralo dobu šesti měsíců.

Využívání Koldínova zákoníku bylo naprosto běžnou praxí. Ve spisech dochází k citování jeho pasáží s odkazy na „zákon“ či „zákoník“, který je obsahem totožný s Koldínem. Již v jednom z prvních spisů z roku 1605 je odkazováno na pravidla sepsání testamentu, jejich porušení a vyvození následků.²⁸⁹

Soudní řízení začalo obesláním žalovaného na žádost žalobce. Ve většině spisů se objevuje zmínka o obeslání, jednalo se o běžnou soudní praxi, kterou započala soudní pře. Po obeslání docházelo běžně k výmluvám ze strany žalovaného, proč se nemůže v nejbližším termínu dostavit k soudu. Vznikaly tak odklady. Výjimečným případem nebylo ani to, že když už se žalovaný mohl dostavit k soudu, tak se žalobce z účasti omluvil. Ovšem i v případě, že se obě strany mohly dostavit k soudu, nebylo jisté, zda se přeslyšení bude konat. Městská rada mohla soud také odložit z důvodu, že nemohla zasedat. Nejčastějším důvodem býval probíhající svátek.²⁹⁰ Řešení případů se tak protahovalo. Pokud se však některá ze stran

²⁸⁸ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 12.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 20.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 32. ad.

²⁸⁹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9.

²⁹⁰ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 29.

nedostavila k přeslyšení a opakovaně to neoznámila předem, docházelo ke ztrátě pře z její strany.²⁹¹ Jelikož se zápisy od soudu dochovaly pouze výjimečně, máme o skutečném dění u soudu pouze minimální informace. Víme, že došlo k přednesení žaloby, následovalo čtení již proběhlé korespondence a výpovědí svědků, případně docházelo k představení důkazů. K důkazům mohly patřit předchozí spory, výpisy z městských knih, testamenty a další dokumenty, vše bylo před soudem řádně přečteno. Vyjádření obou stran, které mělo předcházet vynesení rozsudku, se však v zápisech od soudu nenacházelo.²⁹² Ve složkách soudních spisů se objevují také podpůrné procesy s podobnou tematikou.²⁹³ Sloužily ke zjednodušení rozhodnutí soudu a také pro potvrzení ortelu. Mohlo se jednat o spisy od městského soudu v Kolíně, anebo také z Čáslavi či Kutné Hory. U dvanácti případů došlo po vynesení rozsudku k odvolání k apelačnímu soudu. Pokud nedošlo k naplnění rozsudku dobrovolně, mělo se podle zákona přejít k exekuci. V několika případech, kdy tato situace u soudu opravdu nastala, však žádala vítězná strana o použití „*stanného práva*“,²⁹⁴ které jí soud uznal. V jednom případě však ani to nestačilo a žádali tak soud o dopomožení jim daného „*stanného práva*“.²⁹⁵ Procesy byly vedené písemnou formou, vše, co bylo součástí sporu, muselo být v dané složce uvedeno. Jedná se tak o výpovědi svědků, testamenty, výpisy z knih a dokumentů, na které bylo odkazováno, prepisy replik a artikulů ad. Koldín povoluje u testamentu možnost písemného i ústního provedení, ve všech zkoumaných případech je však veden pouze písemně. Je tak zřejmé, že byl kladen důraz na zaznamenání všech potřebných informací, které mohly být později prezentovány před soudem. K rozhodování soudu tak mělo dojít snadněji a bylo možné se později v případě potřeby na daný případ i odvolat.

Urychlení řešení sporů po OZZ na zkoumaném vzorku není znatelné, rychlost řešení záležela spíše na konkrétním případě a přístupu obou stran.

²⁹¹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 15.

²⁹² ADAMOVÁ, K. - LOJEK, A. - TAUCHEN, J. - SCHELLE, K. (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české - Právo*. s. 200.

²⁹³ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 14.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 19. ad.

²⁹⁴ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 15.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 15. ad.

²⁹⁵ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 15.

Právní způsobilost

S právní způsobilostí se ve spisech lze setkat pouze v souvislosti se sepisováním testamentů, kde je kladen důraz na přičetnost. V soudní při jinak ke přímému zmínění či zpochybnění právní způsobilosti nedošlo.

Soudci a soudní personál

Informace o soudcích, tedy o konšelech, jsou velmi strohé, dochází k jejich titulování v dopisech a jiných soudních dokumentech, avšak o jejich funkci se nedozvídáme mnoho. Pozice purkmistra na druhé straně získala ve spisech větší pozornost, hlavním důvodem je spis z roku 1649, kde dochází k žalobě na bývalého purkmistra Jindřicha Kerbe a jeho jednání.²⁹⁶ Jedná se o velmi zajímavý spor s velkým množstvím svědků, kterému se bude detailně věnovat kapitola 4. U tohoto případu je zajímavý fakt, že podle Koldína nemělo docházet ke zpochybnění rozhodnutí soudců, tedy konšelů a purkmistrů.²⁹⁷ Lukáš Cikán a Jiří Vimperský, zde však rozhodnutí bývalého purkmistra o jejich uvěznění zpochybňují a ohrazují se vůči němu. Častěji zmiňovanou osobou v soudních spisech bývá také Václav Jiří Kolumban, o kterém se dozvídáme, že v roce 1640 byl také purkmistrem.²⁹⁸ Kromě konšelů a purkmistra zastávali u soudního řízení důležitou funkci také písaři. Jejich perem vznikala obeslání, opisy zákonů, přepisy úryvků z městských knih, soupisy majetků, zápisy od soudu, oznámení o odkladu přeslyšení, rozhodnutí soudu, závěti a další. U městského soudu v Kolíně došlo mezi lety 1600–1665 ke zmínění dvaceti pěti písařů a třinácti zapisujících služebníků. Změny písařů byly velmi časté, jen zřídka se objevuje jméno jednoho písaře ve více spisech či letech. K opakujícím se jménům patří písař Matin,²⁹⁹ Matyáš Mazánek,³⁰⁰ Jiřík Sebastián³⁰¹ a Aloisius Wiecek.³⁰² Mladší písaři, jak uváděla teorie, opravdu zapisovali jen pozůstalosti a inventáře, asistovali u sepisování závětí a vykonávali další drobnější činnosti. Z důvodu nedostatku písařů však často tuto činnost praktikovali i běžní písaři.³⁰³ Funkce rychtáře se ve spisech objevovala,

²⁹⁶ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 20.

²⁹⁷ KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. *Práva městská*. s. 81–87.

²⁹⁸ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 15. ad.

²⁹⁹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9. (roky 1602 a 1605)

³⁰⁰ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 10; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 14. (roky 1618 a 1628)

³⁰¹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 14.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 16. (roky 1626, 1628 a 1630)

³⁰² *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 23. (1652-1655)

³⁰³ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 23.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 24.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 20.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 38.

ovšem jen v souvislosti s vězením a odvodem do něj. O dalších pracovnících soudu se bohužel ze spisů nedozvídáme.

Soudci si pro usnadnění rozhodování soudní pře často vyhledávali starší případy s podobnou tematikou³⁰⁴ nebo se obraceli na purkmistrovské knihy³⁰⁵ či radní manuály.³⁰⁶

Strany a jejich zástupci

Soudní spor započal obesláním obžalovaných žalující stranou. Možností následných odkladů se již zabývala předchozí část kapitoly s názvem Městské soudy. Následovala písemná komunikace mezi stranami, předvedení svědků s jejich písemným svěděním, představení důkazů a účast na soudním přeslyšení. Pokud se k přeslyšení soudu jedna ze stran nedostavila a opakovaně nedošlo k oznámení její absence předem, nastávala ztráta pře z její strany. Ve spise z roku 1629 se tomu opravdu tak stalo, poté co se Jakub Brodský třikrát nedostavil k soudu.³⁰⁷ Soudních pří se účastnily osoby všech společenských vrstev, pohlaví, věku a náboženství.

Ze soudních spisů není zřejmé, zda u soudu opravdu působili procesní zástupci, řečníci (advokáti) či prokurátoři. Spisy neobsahují ani jednu slovní zmínku o těchto funkcích, avšak je jen těžko představitelné, že se všechny společenské a profesní vrstvy mohly účastnit soudního řízení bez jejich využití. Každý jedinec určitě nemohl znát a ovládat právo natolik, aby se sám u soudu obhajoval. Je tak více než pravděpodobné, že funkce zástupců, advokátů a prokurátorů, byly u soudu tak běžnou praxí, že se o ní právní spisy ani nezmiňují.

Důkazní prostředky

Soudy mohly zjišťovat pravdu pomocí racionálních nebo iracionálních prostředků. Racionální prostředky byly v soudních sporech často využívány, jednalo se o svědecké výpovědi, materiálními důkazy, předchozí spory, výpisy z městských knih, testamenty a další dokumenty. Svědkem mohl být prakticky kdokoli, kdo byl plnoletý a svéprávný. Naprosto běžně se mezi svědky vyskytovali i rodinní příslušníci, zda se však jejich výpověď považovala za rovnou ostatním, není známo. Jestli u kolínského soudu opravdu docházelo k zápisu svědectví do knih svědomí, se však ze spisů nedozvíme. Materiální důkazy se lišily podle druhu

³⁰⁴ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 25.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 7.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 24. ad.

³⁰⁵ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 11.

³⁰⁶ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 19.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 21.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 10. ad.

³⁰⁷ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 15.

sporu, patřily k nim zbraně v případě napadení³⁰⁸ nebo například dobytek při jeho zranění.³⁰⁹ Předchozí spory byly u soudu využívány velmi často, prakticky pokaždé když některá ze stran již před soudem stála. Běžně se ve spisech objevují také výpisy z městských knih, ať již z purkmistrovských knih, radních manuálů nebo třeba z trhových knih.³¹⁰ Každý druh sporu měl i své specifické důkazy jako například majetkové spory a testamentsy. Ze soudních případů se nám nedochovala jediná zmínka o iracionálních prostředcích, překvapivě se nedozvídáme ani o využití útrpného práva.

Vězení

Správcem vězení byl rychtář a měl se také postarat o odvod do vězení. Důvody věznění byly všelijaké, ať již provinění vůči Bohu, vrchnosti, odporování purkmistrovi či veřejné urážky městských činitelů. Vězení bylo opravdu velmi obávané, pokud se v něm kolínští měšťané ocitli, snažili se za každou cenu dostat ven.³¹¹ Rodina vězněného často prosila o jeho osvobození a přimlouval se za něj, kdo jen mohl. O věznění a vězení jako takovém se dozvídáme jen útržkovitě z dopisů a výpovědí.

Vybavení soudu

Soudy nejčastěji v 17. století probíhaly na radnici, avšak ve spisech se přímé místo konání nedozvídáme. Neznámý je nám ze spisů také prostor konání či vybavení soudní místnosti. Lokace vězení nám opět není známa, ale na rozdíl od mučírny se dozvídáme alespoň o její existenci. Průběh soudního jednání měl být zapisován do městských knih. Ve většině případů, kde dochází k odkazu na rozsudky či informace o předešlých sporech, jsou tak zmiňovány purkmistrovské knihy nebo radní manuály. Všechny dochované úřední knihy jsou nepřístupnou a nezpracovanou částí fondu Archiv města Kolín, proto v této práci nebyly využity a nelze se na ně odkazovat a čerpat z nich.

3.2. Získané poznatky a závěry

Průběh soudních řízení neodpovídal vždy právní teorii, mnoho formalit nebylo dodržováno a docházelo ke zjednodušování vedených sporů. Svědectví probíhalo výlučně písemnou formou a jeho ústní zopakování následovalo až u soudního přelíčení. O samotné

³⁰⁸ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 12.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 16.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 27. ad.

³⁰⁹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 13.

³¹⁰ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 13.

³¹¹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 16.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 17.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 32. ad.

svědky nebyla většinou nouze, výjimkou nebyla ani svědectví od rodinných příslušníků. Jako důkazní materiál byly také využívány výpisy a opisy z purkmistrovských knih a radních manuálů. Purkmistrovské knihy byly ve spisech využívány do roku 1627 a poté nastoupilo využívání radních manuálů. Proč tomu tak bylo a zda se ve skutečnosti jednalo o jednu knihu, která získala jen jiný název, však není průkazné ze spisů ani z právní teorie. Ve studované literatuře docházelo pouze ke zmínkám o městských knihách, které byly občas specifikovány jako radní manuály. V soudních spisech se setkáváme s absolutní absencí tortury jako důkazního prostředku. Nejen že není prokázáno její využití v jediné při, ale nedochází ani ke zmínění termínů *tortura* nebo *útrpné právo* v případech vážného ublížení na zdraví, kdy je to zákonem povoleno. Jedněmi z nejdůležitějších úředníků u soudu byli písaři, osoby v této funkci se však často měnily a jen výjimečně docházelo k jejich opětovnému zmínění. Nedostatek písařů byl hlavně zatelný u pozice mladších městských písařů, které museli často nahrazovat hlavní písaři. Jejich činností tak vznikaly i soupisy pozůstalostí, inventáře a další podpůrné písemnosti. Pozice advokátů, prokurátorů a procesních zástupců nebyly v soudních sporech zmíněny, nedostatek dochovaných informací však nevylučuje jejich působení u soudu.

Soudní spisy byly u městského soudu v Kolíně živým organismem, jehož části, převážně rozsudky, putovaly a byly využívány u dalších případů.³¹² Ve 40 % případů dochází k písemnému odvolávání na starší pře, důvodem mohla být účast podobných osob,³¹³ podobný předmět sporu,³¹⁴ nebo poukázání na totožné rysy pře.³¹⁵ V některých případech se s jistotou jedná o opisy, u většiny se však nedozvídáme, zda se jedná o originály či ne. Avšak podle stylu, kterým jsou dané dokumenty psané (nedochází k vypouštění nedůležitých částí, není uvedena datace z roku probíhajícího sporu, pouze z roku vzniku, a další), můžeme vyvozovat, že jde o originály. Vyjmuté části spisů se již nazpět do složky nevrátily, mohly se stát součástí jiného spisu nebo putovaly dále. Zkoumané soudní spisy tak bývají často neúplné, až torzovité. Čím důležitější a zajímavější spor byl, tím byla menší pravděpodobnost, že se nám dochoval rozsudek. Z šedesáti případů, se tak o vydání přímého rozsudku dozvídáme ze sedmi.

³¹² V archivu bylo potvrzeno, že rozsudky se opravdu mohou nacházet pouze ve složkách a nejsou součástí jiné evidence.

³¹³ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 23.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 25.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 16. ad.

³¹⁴ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 14.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 24. ad.

³¹⁵ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9.; *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 19. ad.

V některých případech soud nemusel vydávat rozsudek, pokud došlo ke smíření, úmrtí některé ze stran či uznání vlastní viny.

Ze zkoumaných spisů je také zřejmé, že se nám některé spory nedochovaly vůbec. Občas dochází k odkazu na spor, o kterém nemáme tušení, že proběhl a není obsažen ani v soupisu soudních sporů. K jeho ztrátě či zániku muselo dojít již před rokem 1788, kdy byl uspořádán Fond Archiv města Kolín písařem Františkem Tumlířem.

Nejčastějším tématem zkoumaných sporů bylo vlastnictví, jehož téma se objevuje ve dvaceti sedmi sporech. Nečastějším předmětem sporů bylo dělení pozůstalosti, tedy dědictví. Výjimečným spisem je jediný dochovaný případ pytláctví a v šesti případech se nedozvídáme předmět sporu kvůli nedostatku poskytnutých informací.

O činnosti apelačního soudu se ze spisů nedozvídáme, avšak víme, že odvolání k němu nebylo výjimečnou záležitostí. Ve 20 % případů, kdy následuje odvolání k apelačnímu soudu, se však nedozvídáme, jaký rozsudek byl nad případem vyneseno, a často jsou tyto případy velmi torzovité. Důvodem samozřejmě bude, že většina dokumentů byla předána apelačnímu soudu.

Ze zkoumané části spisů nejsou znatelné právní změny provedené v roce 1627 s OZZ. Důvodem nemusí nutně být, že dané změny u městského soudu v Kolíně neproběhly. Probíhaly však spíše postupně a kvůli nedostatku rozsudků a zápisů od soudu je nejsme schopni zřetelně zachytit.

Ze spisů se dozvídáme, že lidé ze soudu neměli příliš velké obavy. Soudili se často i v případě, že neměli důkazy ani svědky. Autorita soudu tak nebyla tak výrazná, jak nám naznačovala studovaná literatura. Pro dotyčného byla často důležitější jeho čest, kterou se snažil u soudu obhájit, než skutečná pravda.

4. Seznámení s významnými spory

Ze zkoumaného počtu spisů od městského soudu v Kolíně se nám dochovaly tři významné pře s rozličnými předměty sporu. První se zabývá případem napadení, kdy u městského soudu stanuli dva šlechtici. Druhý spor řeší pozůstalost náboženského emigranta, který utekl ze země. Poslední spis obsahuje při mezi bývalým purkmistrem a dvěma vězňými z doby jeho úřadování.

Šlechtici u městského soudu³¹⁶

V roce 1628 proběhla pře mezi Janem Zárubou z Hustřířan a Sabinou Střelovcovou³¹⁷ rozenou z Vchynic a Tetova. Předmětem sporu bylo napadení poddaného Sabiny Střelovcové pana Samuela Sládka. K napadení Sládka mělo dojít Vavřincem Maštaliřem, poddaným Jana Záruby, na svobodné silnici vedoucí mezi vsí Dobřichovem a Cerhenicemi v květnu roku 1627. Potyčka začala již v dobřichovské krčmě, kde Maštaliř bez příčiny započal slovní šarvátku. Během rozepře Maštaliř připravil Sládka o zbraň (ručnici). Po nějaké době Sládek odešel a Maštaliř zanedlouho opustil krčmu také. Když ho poté na silnici dohnal, měl již tasený kord a bez jakékoliv příčiny ho posekal. Sládek přišel jeho vinou o levou ruku, měl dva šrámy na hlavě a probodnutou pravou ruku. Takto vypráví události předcházející při strana Sabiny Střelovcové. Dodávají, že se již jednou Maštaliř přiznal, ale od té doby zapírá. Požadují hrdelní trest. Strana Jana Záruby se vůči obvinění ohrazuje. Podle nich začal s výhrůzkami v krčmě Sládek a „*tasil nabitou ručnicí*“, Maštaliř ho odzbrojil a soudu předkládá jako důkaz právě tuto ručnici. V dalším dopise ještě strana přidává, že ze zbraně bylo nakonec i vypáleno a že Sládek mýnil Maštaliře střelit. Oznamují, že Sládek si může za vše sám, jelikož u soudu má být důležité, kdo napadení začal. Strana Jana Záruby tak požaduje, aby byl Sládek potrestán za pokus o vraždu, jelikož se Maštaliře pokusil zastřelit. Z dalších dopisů a spisů od soudu vyplývá, že byl Maštaliř umístěn do vězení. Městský soud byl šlechtici požádán o radu s rozsudkem daného případu, soud se přiklání spíše na stranu Sabiny Střelovcové. V zápise od soudu bylo uvedeno, že se během přelíčení dal Vavřinec Maštaliř na útěk, nechtěl totiž zpět do vězení. Po nějaké době byl dopaden a umístěn do vězení znovu. Záruba se poté v dopise vyjadřuje, že Vavřince mohou ve vězení „*nechat klidně až do skonání*“. Posledním dochovaným dokumentem je odložení sporu z března roku 1628 na květen, vyžadovaly ho obě strany.

Proč se šlechtici obrátili na městský soud, bylo vysvětleno v dopise od plnomocníků Sabiny Střelovcové. Její strana se odkazuje na Zřízení zemské, kde je uvedeno, že pokud se obě strany nedokáží dohodnout, má zakročit soud. Obě strany se tak dohodly na městském soudu v Kolíně. Poté, co se soud začal přiklánět na stranu Střelovcové, se však Záruba snažil přemístit spor k soudu v Kouřimi. Jeho pokus byl však oběma soudy zamítnut.

³¹⁶ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 12.

³¹⁷ Někdy také psáno Střelová.

Majetek náboženského emigranta³¹⁸

Páni starší obecní podali k soudu v roce 1655 odpor vůči testamentu emigranta Jakuba Večana. Ten jako evangelík, který odmítl přestoupit na katolictví, emigroval v roce 1625 z Kolína do Uherské Skalice, kde také v roce 1654 zemřel. V testamentu odkazoval rodině, přátelům a dalším lidem statky a majetky, které za sebou zanechal v Kolíně. Starší obecní soud upozorňuje, že dané statky po emigraci již nevlastnil a některé plně nevlastnil ani před odchodem z města. Večan si při opouštění města movitý majetek odvezl s sebou a nemovitý právem připadl městu. Během pře dochází také ke zpochybnění testamentu kvůli jeho věrohodnosti a chybějícím povinným náležitostem. Večan v něm mimo jiné uvádí, že mu kolínská obec dlužila peníze, nijak však danou skutečnost nedokazuje. Nárokuje si také pozůstalé kolínské majetky po své manželce, které mu odkázala v roce 1650 před svou smrtí. Součástí spisu jsou i příklady podobných případů, kdy se emigranti hlásili o svůj majetek zanechaný v Českých zemích. Ve všech případech jim nebylo vyhověno. Spor nemá rozsudek, ale již z jednání soudu je zjevné, že doloženému testamentu nebyl přikládán velký význam.

Jedním z příložených dokumentů ve spise je dopis od Jakuba Večana z roku 1653, ve kterém se zabýval dědictvím Martina Ryncla. Nebožtík Ryncl, jenž byl také emigrantem, mu ve svém testamentu odkázal nějaké statky v Českých zemích. Jeho žádost o naplnění poslední vůle však byla u soudu zamítnuta a vlastnictví statků mu bylo odepráno. Soud daný dokument dokládá jako důkaz, že Večan již o přístupu soudu k dané problematice věděl.

Součástí spisu jsou také úryvky práva zabývající se emigranty a jejich majetkem po opuštění země. Navrácení majetku nebylo však úplně nemožné. Podle patentů a práv se mohl navrátit majetek osobám, které mezi lety 1630–1639 přestoupily na katolické vyznání. Po roce 1639 však král další otázky ohledně statků emigrantů nepřipouštěl.

Spor s bývalým purkmistrem³¹⁹

V lednu roku 1649 došlo v krčmě k šarvátce mezi tehdy ještě úřadujícím purkmistrem Jindřichem Kerbem a Lukášem Cikánem s Jiřím Vimperským. Cikán a Vimperský v únoru téhož roku zpochybňují rozhodnutí nyní již bývalého purkmistra o jejich uvěznění a ohrazují se vůči němu. Strana purkmistra popisuje události předcházející sporu takto: Dne 8. ledna 1649 večer se ve městské krčmě, která byla v domě purkmistra, sešlo široké osazenstvo města. Poté, co do krčmy přišli i Lukáš Cikán a Jiří Vimperský, je purkmistr pozval ke svému stolu. Později

³¹⁸ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 25.

³¹⁹ *SOkAK*, AMK, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 20.

nastal problém mezi lidmi u stolu a Cikánem s Vimperským, po napomenutí purkmistrem raději tito dva odešli k jinému stolu. Cikán se poté ke stolu vrátil a nařkl souseda Prokopa Huppla ze zcizení peněz. Purkmistr tak nechal poslat pro rychtáře a chtěl je potrestat arestem. Oba odvedení do vězení odmítali, ale purkmistr na něm trval. Ze strany Cikána a Vimperského padlo několik urážek na manželku purkmistra. Urážky vyslechl i rychtář a další svědci, následně byli odvedeni do vězení. K jejich propuštění došlo po třech dnech s „ústní pohrůžkou“, ve vězení se k urážkám a neslušnému chování přiznali. Druhá strana oponuje po propuštění z vězení tím, že si není vědoma vyřčení urážky, a pokud tak Lukáš Cikán učinil, určitě to nemyslel vážně. Strana dále zdůrazňuje, že nikdy nedošlo k doručení půhonu, a nemohou tak být souzeni. Lukáš Cikán šel původně s Jiřím Vimperským do krčmy na pivo a „nemysleli na nic zlého“. Místo piva jim však bylo přineseno víno, což vzali jako urážku. Upozorňují, že purkmistr byl opilý, „měl dobrý raus“. Purkmistrův přítel a soused Prokop Huppl také nebyl zcela střízlivý a řekl jim, ať mlčí a na víno si nestěžují. Když se ho zeptali, zda by jim zopakoval, co řekl, tak jim sdělil, že mluvil na sluhu. Cikán si nedával u stolu pozor a omylem zavadil o sklenici piva, ta spadla a rozbila se. Purkmistr ihned reagoval a poslal pro rychtáře, který jim poručil jít do vězení. Když je odváděli, měl je purkmistr urazit slovy, že jsou „šelmy, zrádci a kluci“. Lukáš Cikán tak při odchodu odvětil manželce purkmistra „*Jituško, váš pan ras, doufám, že mu pán Bůh plány skazí a prosit za to budu*“. Ten poté odvolává, že někdy něco takového řekl. Později výpověď opět mění, že tato slova opravdu řekl, ale že to tak nemyslel.

Součástí spisu jsou i detailní soupisy výpovědí svědků z obou stran. Obě strany obeslaly velké množství svědků. Každá ze stran poté shromáždila písemná svědectví stvrzená podpisy svědků a předala je soudu. Svědectví pouze opakují, co bylo již vyřčeno. Ani u jedné ze stran nedochází k žádným ústupkům.

Spis také obsahuje soupis průběhu soudního přelíčení. Dochází v něm k zachycení čtení výpovědí a veškeré předchozí písemné komunikace. Součástí je také seznam všech obeslaných osob. Během přelíčení vznikla u soudu hádka, kterou nebylo možno utiшит i přes snahu všech úředníků. Následovalo tak odložení přeslyšení na jiný termín. Součástí spisu bohužel není rozsudek, ukončení sporu nám tak není známé.

Závěr

Zdokumentovaná teorie práva a soudnictví se zaměřením na 17. století nám dala možnost nahlédnout do ideální představy fungování právních procesů. Tento ideál však nebyl často dodržován a v mnoha případech ani dodržován být nemohl. V teorii bylo počítáno například s mnohem větším počtem zaměstnanců soudu, než kterého bylo možno dosáhnout. Z mnoha případů vyplývá i nedostatek pouhých písařů. Právo bylo u soudu často zjednodušováno, ať již pro potřebu obou stran účastnících se sporu, nebo také pro urychlení procesu. V některých případech je právo přímo ignorováno, například když Koldínův zákoník zakazuje svědectví blízkých rodinných příslušníků a manželů, nebo nařknutí purkmistra z neprávniho jednání. Samotné kauzy se od sebe moc nelišily, spory byly vedeny podle totožného schématu. Rozdíly vznikaly spíše ve specifických okolnostech. Rozsudky se nám ve velkém množství nedochovaly, jelikož soudní spisy byly u městského soudu v Kolíně živým organismem, jehož části putovaly a byly využívány u dalších případů. Řešení sporu v průměru zabíralo dobu šesti měsíců, pře se však mohly táhnout i roky. Doba trvání soudního sporu závisela na přístupu zúčastněných stran a na povaze sporu. Nejdůležitějším důkazním prostředkem bylo u soudu svědectví a materiální důkazy. Majetnost, profesní a společenské postavení měly u soudu samozřejmě vliv, ale nejednalo se o přelomové charakteristiky. Soud se snažil rozhodovat logicky a spravedlivě i přes omezené možnosti dané doby.

Stávající práce se zaměřuje pouze na malé procento soudních sporů, které se nám do současnosti dochovaly od městského soudu v Kolíně. V kolínském archivu nadále zůstávají necelé dva tisíce neprozkoumaných soudních spisů. Svým obsahem se jedná o velmi zajímavé spory, které nám mohou dovolit nahlédnout do běžného života měšťanů. Nedochozí jen k zachycení každodenních problémů, součástí spisů jsou i úryvky informací o velkých dějinných událostech, které probíhaly okolo města. Ať už se jedná o probíhající třicetiletou válku a časté průchody vojáků nebo náboženské dopady války spojené s emigrací. Po skončení třicetileté války dochází k prudkému nárůstu dochovaných sporů, který se ještě mnohonásobně zvyšuje po roce 1665. Soudní spisy první instance tak mají stále dalším badatelům co nabídnout.

Téma soudnictví získává v posledních letech větší pozornost a dochází ke vzniku více prací zaměřených na konkrétní motivy či území. Jako součást této práce by bylo zajímavé uvést komparaci s další literaturou zabývající se soudnictvím z podobného pohledu. Nicméně jedinou prací, která by se dala v této spojitosti konzultovat, je kniha od Pavly Slavičkové.³²⁰ Ostatní

³²⁰ SLAVÍČKOVÁ, P. *Konfliktní soužití*.

literatura je spíše odlišně tematicky zaměřená nebo se liší její zpracování. Paní docentka Slavičková se ve své knize zabývala také místně a časově vymezeným okruhem se specializací na královské město. I když se autorka věnovala předcházejícímu 16. století, výsledky jejího výzkumu nejsou tak odlišné. Ve Vodňanech se spisy dochovaly v lepším stavu, ale tematicky se příliš nelišily.

Práce je sondou do každodenního života obyvatel města Kolína a dochází díky ní k zachycení běžných problémů, které ve městě vznikaly. I když se jedná pouze o malý průzkum s menším počtem zkoumaných sporů, může být přínosný ke studiu městského soudnictví a života ve městě v 17. století. Jelikož se dostupná literatura podobné tematice příliš nevěnuje, neprostudované spisy tak získávají veliký potenciál. Při jejich podrobnějším zkoumání může dojít k novému pohledu na průběh soudních pří a na manipulaci se soudními dokumenty u daných soudů.

Resumé

The bachelor's thesis entitled Justice and Law in the Royal City of Kolín between 1600-1665 focuses on the issue of justice and law and its application in practice. The main source of information is from literature dealing with legal theory and the history of justice. In addition, literary works dealing with Renewed Land Establishment and Koldin's code are used. The source part of the thesis is based on sixty court files from the Municipal Court in Kolín. The court files are currently kept in the State District Archive in Kolín and are part of the Kolín City Archive fund.

The work is divided into two parts. The first part is devoted to the topic of justice and its transformation with the Renewed Land Establishment. The dividing point is the year 1627, due to legal changes made at that time. The content of the first part focuses on the issue of justice in the Czech lands. Subsequently, the work focuses on the municipal courts and the appellate court. The last-mentioned topic is the court process itself and its legal theory. The second part compares the studied theory with the court files of the Municipal Court in Kolín. At first, there is the introduction of the sources themselves and then followed by the separation of disputes by subject into several categories. The penultimate chapter provides not only an overview of knowledge and outputs of work, but also a summary of all information and research findings. The work concludes with a brief look at three significant and specific disputes.

We will learn from the work that the course of court proceedings did not always correspond to legal theory, many formalities were not complied with and there was a simplification of ongoing disputes. The court files were a living organism at the Municipal Court in Kolín, parts of which, mostly judgements, wandered around and were used in other cases. The most frequent subject of the examined disputes were the ownership and the division of an estate.

Použité zdroje

Seznam archivních pramenů

Státní okresní archiv Kolín (SOkAK), Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 14, fasc. 9–33.

Státní okresní archiv Kolín (SOkAK), Archiv města Kolín, Soudní spisy I. instance, inv. č. 15, fasc. 7–41.

Seznam tištěných pramenů

ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel. *Traktát o tázání aneb právu útrpném*. Praha, 1584.

BRIKČÍ Z LICKA, Matěj. *Práva městská*. Litomyšl, 1536.

KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Práva Městská Království Czieského*. Praha, 1579.

KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Práva městská království českého a markrabství moravského*. Praha, 1876.

Seznam internetových zdrojů

Vademecum - SOA Praha. Fond Archiv města Kolín.

<http://soapraha.bach.cz/soapraha/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=UM-4wcLFDYXzXS7zWR5uQ7OnpPjgeFNUibZeSJVZ5fXQcuGkRXYb6H_EWc4RO9whul7zN2kufJTzFwPuoHwjDxADECwAgVfdqGvWmQcJBCA%3D&rowPg=3> [cit. 2022-1-1].

Seznam sekundární literatury

ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha, 2005. ISBN 80-86920-07-0.

ADAMOVÁ, Karolina - LOJEK, Antonín - TAUCHEN, Jaromír - SCHELLE, Karel (ed.). *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada. Právo*. Praha, 2017. ISBN 978-80-7432-749-0.

ADAMOVÁ, Karolina. *Apelační soud v Českém království v letech 1548–1651*. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha, 1975.

DÜLMEN, Richard van. *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha, 2003. ISBN 80-86569-43-8.

ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650–1770*. Praha, 2008. ISBN 978-80-257-0049-5.

FRANCEK, Jindřich. *Chlumecké hrdelní příběhy*. Praha, 1993. ISBN 80-85192-09-8.

FRANCEK, Jindřich. *Mistři ostrého meče*. Pardubice, 1995.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999. ISBN 80-86182-91-6.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha, 2000. ISBN 80-86182-29-0.

FRANCEK, Jindřich. *Dějiny loupežnictva: zloději, loupežníci, lupiči, pytláci a žháři v českých dějinách*. Praha, 2002. ISBN 80-86182-66-5.

FRANCEK, Jindřich. *Katovské řemeslo v českých zemích*. Hradec Králové, 2007. ISBN 978-80-85031-70-6.

FRANCEK, Jindřich. *Já jsem se dopustila: sexuální delikty ve východních Čechách 16. – 18. století*. Ústí nad Orlicí, 2008. ISBN 978-80-7405-014-5.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem*. Trutnov, 2010. ISBN 978-80-903741-5-7.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v Pardubicích 16. – 18. století*. Ústí nad Orlicí, 2011. ISBN 978-80-7405-120-3.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest na Jičínsku v 16. – 18. století*. Jičín, 2012. ISBN 978-80-260-2626-6.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v Chocni 16. – 18. století*. Ústí nad Orlicí, 2013. ISBN 978-80-7405-320-7.

FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české: zločinnost a bezpráví*. Praha - Litomyšl, 2011. ISBN 978-80-7432-115-3.

- FRANCEK, Jindřich. *Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562–1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542–1671*. Pardubice, 2014. ISBN 978-80-87151-32-7.
- FRANCEK, Jindřich (ed). *Pardubické smolné knihy: 1538–1626*. Pardubice, 2016. ISBN 978-80-7560-014-1.
- FRANCEK, Jindřich. *Mordy a jiné zločiny: 100 kriminálních případů*. Praha, 2014. ISBN 978-80-7432-444-4.
- FRANCEK, Jindřich. *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století: sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995*. Pardubice, 1996. ISBN 80-86046-06-0.
- FRANCEK, Jindřich. *24. 10. 1517 - Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*. Praha, 2006. ISBN 80-86515-67-2.
- JŮNA, Jan. *Ze smolných knih Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec, 2019. ISBN 978-80-88015-30-7.
- KAPRAS, Jan. *Přehled právních dějin zemí české koruny*. Praha, 1927.
- KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-515-9.
- KLABOUC, Jiří. *Staré české soudnictví: jak se dříve soudívalo*. Praha, 1967.
- KOUDELA, Miroslav. *Malý šternberský pitaval, aneb, soudní případy ze Smolné knihy města Šternberka z let 1628–1735*. Šternberk, 2014. ISBN 978-80-905-8730-4.
- KRZEMIĚNSKA, Barbara. *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. Praha, 1999. ISBN 80-901760-7-0.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 2003. ISBN 80-7201-433-1.
- MAŤA, Petr. Obranný spolek českých stavů z roku 1547: poznámky k chronologii, právní terminologii a logice stavovského hnutí. In *Dějiny - teorie - kritika*. Praha 14, 2017, č. 1. ISSN 1214-7249.
- MENDL, Bedřich. *Tak řečené norimberské právo v Čechách*. Praha, 1938.
- MRVÍK, Vladimír Jakub. *Čarodějnice a loupežníci na Českobrodsku a Černokostecku (nejen) barokním*. Český Brod, 2018. ISBN 978-80-270-3862-6.
- ROEDL, Bohumír (ed.). *Smolné knihy města Loun*. Louny, 1993. ISSN 1210-3675.

ROEDL, Bohumír. *Svědectví z morového času: kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587*. Praha, 2003. ISBN 80-86791-04-1.

SIGLOVÁ, Tereza. *Soudové zisku nenesou: spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*. Brno, 2011. ISBN 978-80-86488-80-6.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Konfliktní soužití: městská společnost ve světle soudních sporů: sonda do života měšťanů ve Vodňanech v druhé polovině 16. století*. Olomouc, 2012. ISBN 978-80-244-3277-9.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha, 2012. ISBN 978-80-7422-220-7.

SPÁČIL, Vladimír - SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha*. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-7182-280-6.

VOJTÍŠEK, Václav. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*. Praha, 1953.

VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Sv. 7., 1526-1618. Petr Vorel. Praha, 2005. ISBN 80-7185-648-7.

VOREL, Petr (ed.). *Stavovský odboj roku 1547: první krize habsburské monarchie: sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29. – 30. 9. 1997*. Pardubice, 1999. ISBN 80-86046-34-6.

ZDENĚK, Václav. *Dějiny král. appelačního soudu na hradě pražském nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548–1933*. Praha, 1933.

PhDr. Jindřich Francek, archivář. *Hradecké noviny*, roč. 8, č. 118, 1999.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 4. díl. Praha, 1891.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie. 22. díl. Praha, 1904.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie. 24. díl. Praha, 1906.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Poměr dochovaných soudních případů v desetiletích (graf)

